

१२२२२

प्रकाशक:- श्री प्राणलवन पुस्तकालय,

दायद बाक-मुद्रा.

पद्मराज योहाण सवित्र
२१-११-१९२५

भावीक:- डा. प्राणलवन लवकुदास लुकेसर पाठशाला.

३

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય.

માલીક:-

ડા. પ્રાણલાલ જીવણદાસ બુકસેલર.

ટાવર રોડ-સુરત.

મેટાં સુચીપત્રો તૈયાર છે. તાકીદે મંગાવો.

તમામ જાતનાં સસ્તાં પુસ્તકો વિશ્વાસપાત્ર ટૂંકાણું:-

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય. ટાવર રોડ-સુરત

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમિક ૧૨૪૪૧ . વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રાજા રાજ મોરારી

વિષય ૬-૩

—: ૪૪ :—

—: ભારતનો છેલ્લો હિંદુસમ્રાટ: —

મહારાજ પૃથ્વીરાજ.

(પૃથુરાજ ચાહાણ.) સચિત્ર.

લેખક:-

ધિવરાવ ભારતકે રાવ કેળિંક નો પાંચુરા-સુરત
 (સ્વામીભક્ત સુરપાળ, રાજર્ષિ ભર્તૃહરિ, મહર્ષિ ભર્તૃહરિ, સદ્ગુરુ
 શશિવલા, વિનાશીન વામા, મહર્ષિ પરશુરામ, ગજલમાં ગાતા
 સોનેરી નળ, ચોપાદી પંતે, પ્રપંચી પ્રેરેદાઈલાલીના લેખક)

—(૦)—

પ્રકાશક:-

પ્રાણુલાલ જીવણુલાલ વળાણી ભાવનગરવાળા.

એકલા માલિક:-પ્રાણુલાલ પુસ્તકાલય.

ગવર્નમેન્ટ તારઓફિસ સામે-સુરત.

ચિત્રકાર:-શ્રીયુત ભારતર તનસુખ.

સંવત ૧૯૨૫] (પ્રથમસંસ્કરણ.) [પ્રતિ સંખ્યા ૨૦૦૦.

(સર્વ હક પ્રકાશકને રવાની છે.)

મુદ્રક:-ર. ૦-૮-૦.

ગુજરાત વિદ્યાલય
અમદાવાદ

ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ ૨૦૨૧

જ્ઞાતિભૂષણ શ્રીયુત,

ઠક્કર વૃજલાલ ઓધવજી લાલજીભાઈ.

આપ જ્ઞાતિની ઉન્નતિમાં રસ લ્યો છો, તેમજ સ નિ
માટેની દરેક પ્રવૃત્તિઓમાં તન, મન અને ધનની મદદ
આપવાને હરહંમેશ તત્પર રહો છો. કેળવણી પ્રત્યે ખાસ
લાગણી ધરાવો છો. તેમજ આપને આંગણે આવેલ કોઈ
પણ વ્યક્તિ નિરાશ થઈ પાછી જતી નથી. એવા ઉત્તમ
ગુણોથી આકર્ષાઈ આ લઘુ પુસ્તક આપના કરકમળમાં
સવિનય અર્પણ કરું છું.

સમર્પનાર:—

આપનો સદાનો આભારી,

ઠક્કર પ્રાણુલાલ જીવજીદાસ.

બુકસેલર લાવનમરવાળા.

પ્રસ્તાવના.

કૌનિય કુલાવતંસ, દિલ્હીના હેલ્થા હિંદુ સમ્રાટ, પ્રાતઃસ્મરણિય, મહારાજાધરાજ પૃથ્વીરાજ ચૌહાણના જીવનનો એક મુખ્ય પ્રસંગ આ કાવ્યમાં આલેખવાનો લેખકે પ્રયાસ કર્યો છે. અનિર્વચનીય કૃતિ વિશુષીત મહારાજ પૃથ્વીરાજનું જીવનચરિત્ર આલેખવું એ પણ એક મહારાજનો અપરાધજ છે છતાં તેવો અપરાધ પણ પ્રસ્તુત સમયે હિંદુ જાતિને હિતાવહ હોવાથી મારા હસ્તથી તે અપરાધ સિદ્ધ થાય છે. મહારાજનું જીવનચરિત્ર એટલું તો મહાન અને ગહન છે કે તેને માટે વ્યર્થ શબ્દમાલા પ્રયોજવાનું પ્રયોજન નથી. એવી ઉજ્જવળ કૃતિકૌમુદિના સ્વામી ચૌહાણજીપના ચરિત્રમાં જો પ્રસ્તુત લેખકે ઇતિહાસની વિકૃતિ કરી મહારાજના ચરિત્રને સ્થામતાયુક્ત કરી દીધું હોત તો આ લેખકના તથા ચાર પુસ્તકો સાથેજ પ્રકાશમાં આવી તેને દ્રવ્યલાભ પણ વિશેષ થાત. અલગત મહારાજને એક બચકર માનસિક વ્યાધિ લાગુ પડ્યો હતો અને તેને યોગેજ હિંદુજાતિ પરાધિના થઇ છતાં મહારાજ જેવી અનન્ય પ્રભુતાશાલી વ્યક્તિને બરહરખારમાં એક નીચ વેશ્યા પાસે અધમ પ્રશ્નો કરાવવા અને ઇતિહાસને વિપરીત રૂપમાં દર્શાવવો એ આ લેખકને જરાપણ યોગ્ય ન લાગ્યું અને તેથી આ પુસ્તકનું પ્રકાશન સ્થલ બદલવું પડ્યું. લેખકની પોતાના લખાણમાં કદાપિ પણ ફેરફાર ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા તૂટે અને તેને અમુક સ્થળે પાછા જવું પડે એવા પ્રયત્નો તો આવા સંયોગોમાં થાયજ, તે છતાં મારા અને મહારાજ પ્રતિના સ્નેહથી આકર્ષાઈ આ પુસ્તકને રા. પ્રાણલાલ જીવજીહ્વસ વળણીએ પ્રકાશમાં આણ્યું તે માટે લેખક તેમનો અતિશય આભારી છે—પ્રકાશક ધન્યવાદને પાત્ર છે. કાવ્યમાં ચારે લીટીના પ્રાસો એકસરખા ગોઠવ્યા છે જે વાંચકોને વધુ પ્રિય થવા સંભવ છે. છતી ઓડમ.

મણેકરી પ્રશ્નિમા. સં. ૧૯૮૧

સેવક, મા. લા. કાર્ણિક.

શ્રી “પ્રાણજીવન” પુસ્તકાલય

તરફથી બહાર પડેલાં સચિત્ર પુસ્તકો.

—: કાવ્યમાં:—

જલ સમાધિ-વા-દેવી ચારદા....(ચાર ચિત્રો) રૂ. ૦-૮-૦

રાજા ભરથરી (બાર ચિત્રો) રૂ. ૦-૮-૦

—: ડિટેક્ટીવ નવલકથાઓ:—

પોલાદી પંખે રૂ. ૦-૧૨-૦

સોનેરી બાળ રૂ. ૦-૮-૦

નવલશા હિરણ રૂ. ૦-૮-૦

ખૂની કોણ ? (આવૃત્તિ બીજી) રૂ. ૦-૮-૦

લાલનો એકકો. (”) રૂ. ૦-૮-૦

ચાકટનો એકકો:—(તેર પાનાની કેટ) રૂ. ૦-૮-૦

—: સામાજિક નવલકથાઓ:—

શીલા-વેલી(ભાગ ૧+૨) (સચિત્ર) રૂ. ૧-૪-૦

વિનાશીની વામા(પાકું પૂડું પૃ ૩૫૦)બાર ચિત્રો રૂ. ૨-૦-૦

(ઐતિહાસિક) (૨૬ કાગળ) ” રૂ. ૧-૮-૦

પ્રકાશક:-પ્રાણજીવન જીવજીવલ વબાણી, ટાવર રોડ-સુરત.

(સર્વે ભતના નવા જુના પુસ્તકો ખરીદનાર તથા વેચનાર.)

॥ અથ મંગલમ ॥

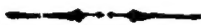
ભારતનો છેલ્લો હિંદુસમ્રાટ

મહારાજા પૃથ્વીરાજ.

(પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ.)

—હરિગિત.—

“હયો કોઈ અનુપમ ચિત્ર આ મુજ હસ્તની કારિગરી,
સુંદર સજાવ્યા રંગ મેં મહેનત અતિશય આકરી;
પણ ના ! કહર સુઠ લોકને કિંમત ન કો આપે ખરી,
મારી કળાનો એક બંદલો આપનારો ઓ હરિ !”

આવી ભુમો પાડી તહાં જન એક ફેરા ખાય છે !
જ્યાં પુણ્યજળ નદિના વહે બહુ શાંત વાસુ વાય છે;
અલબેલડી આકાશની શોભા સરસ નિરખાય છે,
ઉર ભય છે, પરિતાપ ઠાયા શાંત અતિશય થાય છે !

છે કાળ સંધ્યાનેા ભલો જન કંઈક ત્યાં ફેરા ફેરે,
લાગ્યો પરિશ્રમ દેહને સલિલે પછી તે પરહરે,
થઈ શાંત મનડું તેમનું ફરી ભદ્રતા ઉરમાં ભરે,
કંઈ તો જુઓ ! જળમાં રહી ભગવંતની ભક્તિ કરે.

ભાળો ! અહિંથી લગ્ય આ દેખાય નાકા ફોડતી !
કાળો, થયો નદિનો પ્રવાહ વળી અબની છાંયાવતી !
વાળો ! ફરી દ્રષ્ટિ ઉપર કંઈ રમ્ય ત્યાં શોભા હતી !
ટાળો ! દૃઢ્યના તાપને નભની ભલી ભાળી ગતિ !

શુભિલ સલિલ ગંગા તણું ખળખળ કરી વહી જાય છે !
અવલોકને ! આકાશમાં પ્રભુ દર્શનેા પણ થાય છે !
દઈ કાન ફિલના સાંભળો ! ત્યાં વેદમંત્ર ગવાય છે !
શોભા સરસ એ ભાળતાં યસ ! મુગ્ધ મન હરખાય છે !

કેવી સુખદને શાંત આ આવે લહર અલખેલી !
અનિલે જુઓ ! ટાલી રહી કંઈ વૃક્ષ સુંદર વેલડી !
છે ધન્ય ! આ પ્રભુની પળો ! છે રમ્ય આ રમવા ઘડી !
ભણે અહિં કેા કિન્નરી ખેલી રહી રસ ઘેલડી !

ધસતો પ્રવાહ સરિતા તણો નયને મધુર શોભા ભરે !
તેના ધવલ પટની ઉપર રવિ રસ્મિ કોમલ સંચરે !
ભણે કનકનું વસ્ત્ર આ ભૂમિ સુંદરી ચરીરે ધરે !
કે દિવ્ય કૃષ્ણધર દેવ અહીં નિજ કાંચળીને પરહરે !

આવે અનિલ અમકાર ત્યાં જળ સ્તબ્ધ થૈ નાચી રહે !
 દેખાવ એ અવલોકતાં આખો જરૂર રાચી રહે !
 છાંયા પછી એ દૃષ્યની દિલમાં અહા ! સાચી રહે !
 એ દિવ્ય પ્રભુતા દેવની કવિના હૃદય વાંચી રહે !

લાગે નયનને રમ્ય એવા વૃક્ષ ત્યાં નિરખાય છે !
 તેથીજ શું અહિં મંદ ને બહુ સ્વચ્છ વાયુ વાય છે !
 વિકસિત મધુર એ વૃક્ષની જલમાંજ છાપ છપાય છે !
 લેતાં પવનની લહેર ત્યાં દુખ દર્દ દોષ દખાય છે !

જેને સદા સંધ્યા સમે રસ ચિત્ર આ જોવું ગમે !
 પાપે ભર્યું અંતર કદિ અહિં મુકત યૈ લેહોવું ગમે !
 નિજ નેત્ર પશ્ચાતાપના જલમાં ભરી રોવું ગમે ?
 તે આવતા અહિં પંકથી તન જેમને ધોવું ગમે !

દિન દિવ્ય ધામ કુનોજના પાગલ પ્રવાસી જે હતા !
 ધનવાન શેઠ શ્રિમંત પણ અહિં નિત્ય ફરવા આવતા !
 રણયુદ્ધના રસિયા સદા ગંગાજલે તરવા જતા !
 ના ! ના ! કંઈ ત્યારે હતી અમ લાગ્યમાં નિર્લાગ્યતા !

કંઈ ગ્રાહ્યણો નદિતટ ઉપર ખેતી જુઓ ! સંધ્યા કરે !
 કરવા પ્રસન્ન પ્રભુજીને નિજપાઠ મુખથી ઉચ્ચરે !
 નિર્ભય બની ગોવત્સ ત્યાં આનંદથી ચારે ચરે !
 છે ધર્મ હજી ! ના કોઈ રાક્ષસ તેમની હત્યા કરે !

જન જાય, નૌકાં નિત્ય લે મુખદા સલિલમાં ખેલવા,
હરખાય, બાલક સ્વચ્છ એ નીર નેત્રથી અવલોકવા;
મન થાય, દ્રવ્ય નિહાળતાં સહુ કોઈને નાવિક થવા,
પરખાય, પ્યાર અપાર છે, જગનો જળે રમવા જવા.

આધે તહાં કે સુંદરી જલ સ્વચ્છ નિજ ઘડુલે લઈ,
કંઈ મંદ ચાલે ચાલતી એ માર્ગપર મ્હાલી રહી;
જાણે અહીંજ મનુષ્યની આજે સરીતા છે વહી,
ત્યાગી જવા તે હામને મનડું અહા ! મ્હાતું નહિ.

કલરવ કરી પક્ષી બધાં તે દિવ્ય ધામ ગજાવતા !
જાણે મધુર સંદેશ કે પ્રભુ દારથી લઈ આવતા !
સર્વેશની સૃષ્ટિ પછી નિજ શબ્દથી શોભાવતા !
ઉચ્ચે હજી રવિનાજના કંઈ મંદ કિંણો એ હતા !

ગંગા કિનારે મ્હેલ છે રોઠોડ નૃપ જયચંદનો,
ઉછળી રહ્યો અતિ વેગથી અવસર તહાં આનંદનો;
મ્હાલય મહિં સખી વર્ગ સૌ કરતા વિનયથી વંદનો !
આજે તહાં કંઈ શબ્દ પણ સંભળાય ના આકંદનો !

જયચંદની કન્યા તણો એ મ્હેલમાંજ નિવાસ છે,
ક્ષત્રાણીને શોભાવતા તેના પરમ અલિલાય છે,
“મુજ દેશના દુખ પરહર” એવો ઉરે ઉલ્લાસ છે,
તેથીજ વરવું બીરને તેની પ્રતિજ્ઞા ખાસ છે.

વિર કોણ ભારતવર્ષમાં ત્યાં તેજ ચર્ચા થાય છે !
 સખી વર્ગના મુખથી ભલા અભિપ્રાય ભિન્ન અપાય છે !
 મોટા મહારથીનો તહીં કદી અદપ આંક મુકાય છે !
 વચ્ચે વળી ઠઠા તણો પણ ઠીક રંગ રખાય છે !

છે જન્મ દિન શુભ આજનો જયચંદની કન્યા તણો,
 તેથી તહાં વ્યાપી રહ્યો આનંદનો અવસર ઘણો,
 ગીત ગાય મંદ સુકંઠથી યુવતી રસીલી, આરણો,
 મહાલય નિચે ત્યાં ચિત્ર લઈ ફરતો પ્રવાસી આપણો.

ખડુ નાદ વાઘ વિપુલ ત્યાં કેં શબ્દ સંભળાતો નથી !
 સ્વર “ચિત્ર દયો” એ મહેલમાં રે ! રે ! હજી ભતો નથી !
 તોએ પ્રવાસી આપણો શ્રમથી દુખી થાતો નથી !
 પાકે ફરિ ફરિ ખૂમ તે જરી લેશ અચકાતો નથી !

કેં કેં ઘડી ગઈ એમ ત્યાં થાક્યો પ્રવાસી આખરે !
 ઉપવાસ છે ત્રણ દિવસના કોમલ પ્રવાસી શું કરે !
 શકિત ન ઉરમાં “ચિત્ર દયો” ક્યાંથી ફરી તે ઉચ્ચરે !
 પણ ટેક હઠ નિજ કાર્ય તે ત્યાગી ન પાછો સંચરે !

એવે થયું કૌતક તહાં આવ્યો અનિલ અતિ જોરથી !
 ત્યાં શુભ સાળુ અગાસીમાં નાંખ્યો સુકાવા તે નથી.
 એ વાત સત્તર દાસીએ જઈ રાજકન્યાને કથી.
 “તમ દિવ્ય સાળુ લે ગયો ખેંચી અનિલ થઈ મહારથી,”

એ શખ્ત મુણી નૃપ કન્યકા આશ્ચર્ય પામી અંતરે !
બહુ મંદ ગતિએ દેખવા નિજ શાળુ કાળે સંચરે !
દ્રષ્ટિ નીચે કરતાં તહાં લાગ્યો પ્રવાસી એ ખરે !
પામ્યો પરિશ્રમ તે છતાં 'દયો ચિત્ર' પોકારો કરે !

એ રમ્ય ચિત્રો લાળતાં આંખો ઠરે છે - આપણી,
રંગો પુર્યા મહીં લેશ ના ! કિંમત કથાએ તે તણી;
એ દિવ્ય ચિત્ર નિહાળતાં નૃપ પુત્રી ચૈ રાજ ઘણી,
“લાવો તમારાં ચિત્ર એ !” કરી કન્યકાએ માંગણી.

સુષુતાં સુવેણુ સુવાળીના સહુ ચિત્ર નિજ હસ્તે લઈ !
આદ્યો પ્રવાસી મહેલમાં શાંતી અહા ! તેને થઈ !
કહેતો સ્વગત ‘પ્રભુ ધન્ય ! મુજ ઉરની બધી ચિંતા ગઈ !”
દર્શાવી ચિત્ર પ્રવાસીએ સહુ વાત વિસ્તારી કહી !

“આ ચિત્ર માલવનાથનું આ દેવ ગુર્જર દેશનો,
લાળો ! મધુરો વેશ આ છાંયો લલિત લાંકેશનો,
પણ ચિત્ર આ દેખો તમે જે પાત્ર સહુના દેશનો,
આ પૃથ્વીરાજ ભુપાલ છે મહા અંશ તે પરમેશનો.

એવું કહી પાપાણુપર અંકિત કરી પ્રતિમા હતી,
જે રમ્ય લાલ-લલાટ સુંદર દેહ કાળે શોભતી,
જેની પ્રભા ત્રણ લોકમાં પ્રભુએ પ્રવર્તાવી હતી,
જેને નિહાળી સિંહની અટકી જતી સઘળી ગતિ.

તે લવ્યભદ્ર ભુપાલની છબી કન્યકાને આપતા,
વચનો વિવશ તેને કરે એવા લલિત ભાખ્યા હતા,
પણ વેણુ એ સુણતાં ન તેનાં કર્ણ કૈં થાક્યા હતા,
નૃપ પુત્રીએ જેને સ્મરી નિર નેત્રથી નાંખ્યા હતા.

હતી લવ્ય એ પ્રતિમા અને રંગો પૂર્યા ભલી ભાતના,
નયનો ભલાં શોભી રહ્યા કમળો ખીલ્યાજ પ્રભાતના,
વેધ્યુ હૃદય અખળા તાણું થઇ નેત્ર એ ઉત્પાતના,
રામા રસિલીને થયા સ્મરણે ફેરી ફેરિ રાતના.

ભાળી ભલિ પ્રતિમા અહા ! પ્રિય પૃથ્વીરાજ ભુપાળની,
થઇ સ્તબ્ધ સંયુક્તા અતિ કાંતીલ છટા શી વાળની !
દેખી સુકોમળ દેહ એ સ્મૃતિ થાય છે સિંહબાળની,
ના ! ના ! છબી એ જાણુવી છે મ્હેરછના મહાકાળની !

નિદોષ અખળા દેહને જે દુષ્ટ સંતાપી રહ્યા !
યવનો અધમ નિજ હસ્તથી ગૌ કંઠને કાપી રહ્યા !
તીડવૃંદ થઇ સિંહક્ષેત્રમાં નક્ષ્ટ જની વ્યાપી રહ્યા !
નિજ દુષ્ટ હંસ ધર્તીગથી જે કષ્ટ બહુ આપી રહ્યા !

તે મ્હેરછનો મદ મારવા આવ્યો પ્રભુ સંસારમાં,
જેના અચલ મહાબાણના ટંકાર રવ છે કારમાં;
માર્તંડ થઇ વ્યાપી રહ્યો અંધારના અંભારમાં,
આવ્યા પ્રભુ પૃથ્વીરાજ થઇ આ વિશ્વના વ્યવહારમાં.

જેની પરમ કીર્તિ થકી ત્રણ લોક ડોલી ભય છે,
જેની ધ્વજથી શત્રુઓ કંપી મરણને ચ્હાય છે;
સૃષ્ટિ સદા જેના વડે મહા પુણ્યભાગી મનાય છે,
ખોલ્લો પ્રવાસી “આજ તે નૃપ પૃથિવરાજ કથાય છે.”

વર્ણન વિલક્ષણ એ સુણી આશ્ચર્ય તે પામી રહી !
અંતર અહા ! અખળાતણું સ્મરમસ્તિ ત્યાં ભમી રહી !
‘પૃથુ! આપછો પ્રાણેશ!’ કહી સતી દેહ નીજ નામી રહી,
ખંને દ્વય જ્યાં એક છે ત્યાં શી પછી ખામી રહી !

વિરહે બની વ્યાકુળ પછી વનિતા વિભાસે અંતરે,
અખળાતણું ઉર-વૃક્ષસ્થળ ધાયલ કથું અંતે રમરે;
નિજ મંદ રમ્ય સરોહથી થઈ મુગ્ધ કન્યા કરગરે,
“ચરિતજ કથો ચૌહાણનું મુજ ચિત્ત તે સુણતાં કરે.

વાણી વિનયવતી સાંભળી આગ્રહ અતિ અખળાતણો,
તેણે કહ્યું, “ખાજા! હજી પડેલો પરીચય આપણો !
તમ તાત નૃપ જયચંદ તે પૃથુરાજનો શત્રુ ધણો,
પછી આપ શું પૃથુદેવને દર્ષ દેહ આ સ્વામી ગણો.

એ થાય ના ! સંતાનનો શો ધર્મ છે સંસારમાં,
વળી પુત્ર પુત્રિ પિતા તણો આધાર છે અંધારમાં;
માતા પિતા મોટાં કરે નિજ બાળ ઉરના ખ્યારમાં,
સંતાન તે નાખી શકે નહિ રનેહ એ અંગારમાં.

તમ દેહ પૃથુને અર્પવા જયચંદ્ર ભુપ રહાતા નથી,
ખંને પરસ્પર શત્રુ લડતા લેશ અચકાતા નથી;
પામ્યા પરાજય તોય તે કિલમાંહી શરમાતા નથી,
કરતા ભવંકર યુદ્ધ વિશ્રાંતી જરી ખાતા નથી.

તે શું કદાપિ દેહ આ પૃથુસિંહ ભુપને આપશે !
આશા નથી ! દુહિતા તણાં દુખ દર્દ તે કદી કાપશે !
જયચંદ્ર નૃપ તમ જીગરના શું પ્રેમને પશુ માપશે !
“નૃપકન્યકા ! નક્કી કહું તમ તાતને રિસ વ્યાપશે.”

“હરકાર ના તેની કરો ના પ્રેમને હદ હોય છે,
ભાળો ચકોરી મુગ્ધ થઈ સહી શોક શશીને જોય છે;
પડતાં પતંગો પ્રેમથી અગ્નિ મહીં તન જોય છે,
પ્રજ્જ્વળી પ્રિયા પશુ તેમ દઈ નિજ પ્રાણુ વિરહે રાય છે.

સંસારમાં કદી પ્રેમને અટકાવ હદ હોતી નથી,
અગ્નિ શિખા નિજ કર્મમાં પાછું ફરી જોતી નથી;
દઈ પ્રાણુ નિજ પતિ-ભાણુને શમા કદી રોતી નથી,
મૃત્યુ મળે તેને છતાં આયુષ્ય તે જોતી નથી.

ભુદ્ધો વડે કાયા જડો હું કબ્જી કરતી નથી,
બોધ્યું વચન થઈ ભ્રષ્ટ હું મિથ્યા કદી કરતી નથી;
છે ભાઈ અન્ય ભુપાળ હું તેને હવે વરતી નથી,
પૃથુદેહ નચને દેખવા સહી કદ હં મરતી નથી.

માટે હૃદયની વ્યર્થ એ ચિંતા નકામી પરહરો,
ભુપ ભવ્ય ભદ્ર નરેશનું યોલો ચરિત્ર નહિ કરો;
વ્યાકુળ થયું દિલ દગ્ધ આ મિથ્યા વિનોદ ન આદરો,
મમ એજ છે દૃઢ ટેકના ભ્રમમાં હવે પગલાં ભરો !

વચનો વિલક્ષણ સાંભળી જયચંદની હુડિતા તણાં,
કીધાં પ્રવાસીએ વળી જુથુના વખાણો ત્યાં ઘણાં;
“સુણજો તમે સંયોગિતા ! જે ભદ્ર સ્વામી આપણા,
સૌંદર્ય તેને અર્પવા વિધિએ નથી રાખી મણા.

કંઈ પૂર્વની કથની કહી એતું ચરિત્ર સુણાઉં છું,
ભુપનો ભલો ઇતિહાસ હું સુણતા પવિત્રજ થાઉં છું;
છે દિવ્ય અમૃત એજ તે કથતાં હૃદય હરખાઉં છું,
શકિત ન મુજ જીવ્હા વિષે તેથી હજી અચકાઉં છું.

ત્રણ લોકમાં પણ ભવ્ય આ મુજ દેશ ભારતવર્ષ છે,
‘સંસાર સહુ પ્રભુખાલ’ એ જેનો પરમ આદર્શ છે;
ચિરકાલ જ્યાં વ્યાપી રહ્યો હૈયે ઉછળતો હર્ષ છે,
જેના વડે આ વિશ્વનો આજે થયો ઉત્કર્ષ છે.

એ ધર્મભુમિમાં શોભતો જે અપ્સુદાયલ* પહાડ છે,
જેના ઉપર શોભી રહ્યા વિધ વિધ વિલક્ષણ આડ છે;

* ગુજરાતની ઉત્તરનો આશુ પર્વત.

વ્યાધિ વિદારક વૃક્ષની વસમી શુક્ર જ્યાં ગાઢ છે,
દેવે દીધું એ રત્ન અહિં પરમેશનો એ પાડ છે.

એ દિવ્ય પર્વત ધામપર મોટા મહર્ષિઓ હતા,
રહી ધ્યાન મંત્ર નિમગ્ન તે નિજ દેહ પ્રભુને અર્પતા;
આકાશને ડોલાવતા મહાયજ્ઞ એ સ્થળમાં થતા,
પણ મ્હેઝ્છ રાક્ષસ ત્યાં જઈ બહુ વિદ્ય યજ્ઞ નાખતા.

શકિત હતી એ દિવ્યજનમાં સૃષ્ટિને સંહારવા,
પણ ઇચ્છતા ઋષિરાજ તે ત્રણલોક આખું તારવા;
ઇચ્છા ન જેના અંતરે મૃગયા વડે જીવ મારવા,
તેણે કહ્યું; “આવો પ્રભુ! આ મ્હેઝ્છ લોક વિહારવા.”

ઋષીવૃંદની હૈયાલિની આ પ્રાર્થના જ્યારે થઈ,
તેવે સમેજ વસિષ્ઠની સ્વારી તહાં ફરવા ગઈ;
શોકિત થયું તન તેમનું સુણી કંઈ એ ગ્લાની મહી,
પણ તેમણે ઋષિવૃંદને મહાયજ્ઞની પ્રભુતા કહી.

“ઋષિરાજ! તમ દુઃખ ટાળવા અહિં યજ્ઞ મોટો આદરો,
ના! ના! હૃદય સંતાપથી પરિતાપમાં કાયા ભરો!
ચિંતા ન રાખો ચિત્તમાં ભય સર્વથા ઉરનો હરો!
કરી ચજ પ્રભુની પ્રાર્થના ઇચ્છિત બધાં ક્ષણે વરો!

વચનો વસિષ્ઠ તણાં સુણી મહાપિરાજ પામ્યાં હર્ષને,
 “પાવન થયાં સઘળા અમે નરદેવ ! તારા દર્શને;
 છે ધન્ય ઘડી પલ આજની પામ્યા અમે તમ સ્પર્શને,
 આપે અહિં આવી હુણ્યે અમ રંકના અપકર્ષને.”

એવું વદિ ત્યાં તેમણે મહાયજ્ઞ અંતે આદર્યો,
 એ યજ્ઞની જ્વાલાવડે મ્લેચ્છો તણા મઠને હર્યો;
 જગ શાંત આજે છે ઘયું સંતાપ સર્વે પરહર્યો,
 પણ યજ્ઞ પૂર્ણ થતાં તહાં યોગેશ યજ્ઞે અવતર્યો.

તે દિવ્ય પ્રભુના તેજથી સૃષ્ટિ બધી ગાળ રહી !
 મ્લેચ્છો તણી પ્રભુતા સદા લોકેશથી લાળ રહી !
 આકાશમાં ઇશ્વર તણી ખરી હુંદુલી વાળ રહી !
 અવની સકલને એક આ ભારત પ્રભા આંજી રહી !

દ્વિગપાલ ડાહ્યા સર્વને ધરણી ધ્રુજ ત્રણ લોકની,
 દુષ્ટો પરે સઘળે પ્રભા પથરાઈ પાછી શોકની;
 આવી ઘડી યવનો તણા તન દુષ્ટ પ્રાણ વિયોગની,
 ગાળ રહ્યું જગ હર્ષથી; “છે ધન્ય પ્રભુતા યોગની !”

તે યજ્ઞ ભગવાને કહ્યું; “ભારી વિનંતી ક્ષી કરી ?
 શાને તમે શોકિત થઈ મુજ પ્રાર્થના અહિં આદરી;
 કેણે કહો તમ પંથની શાંતી અરે આજે હરી ?
 ભણો જરૂર તેણે હવે નિજ કેહને પણ પરહરિ !”

માસવપતિશ્રી રાજ ભરથરી. સચિત્ર

પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણીજીવન પુસ્તકાલય. ડાકર રોડ-સુરત.

કીંમત આઠ આના.

વચનો સુણી પ્રેમાળ આ ઝડપિ સર્વ શબ્દ થૈ રહ્યા,
આઠ્યા પ્રભુ અવનિ વિષે સંતાપ સહુ ચાલી ગયા,
હુઓ થયાં દૂર દેશના દેવો દયાળુ છે થયા,
પોકાર પૃથિવ તણા સુણી પ્રભુને અહા ! આવી દયા.

ઝડપીવૃંદ જોડી હસ્તને કાયા નમાવીને કહે,
“છે ધન્ય ભારત વર્ષ જ્યાં ગંગાચમૂના પણ વહે;
ઉંચો હિમાચળ મેઝેચ અર્ખ, ધરિનના ચિતડાં કહે,
પણ આજ આ અમદેહ તે બાપુ ! બહુ કળે સહે.

છે ઘોર આ જંગલ છતાં દુળે તણા અહિં વાસ છે !
જેના હૃદયમાં પાપનો બસ સર્વથાજ નિવાસ છે !
કરવી અધર્મ પૃથિવ આ એવો અહા ! અલિલાષ છે !
એ મેઝેચનો ળ્યાપી રહ્યો બહુ રોજ વધતો ત્રાસ છે !

માટે તમે કરૂણા કરી કેા ધન્ય વિરની દેહને,
દો જન્મ આ સંસારમાં હણવા બધા સંદેહને;
ભુલતા ન ભદ્ર પ્રભુ ! તમે હૈયે રહ્યા અમ સ્નેહને,
વરસાવજો આકાશથી નિત્યે કૃપાના મેહને.”

જેવા હતા બહુ કૃષ્ણને પ્રિય વેણ અતિશય પાર્યના,
તેવા ગમ્યા યજ્ઞેશને એ વેણ સહુના સ્વાર્થના;

સુની મંડળે ફરિ ફરિ કહ્યા બહુ શબ્દ એ ભાવાર્થના,
દિન શબ્દમાં દેવે સુણી ત્રકીત્રોક કેરી પ્રાર્થના !”

કરૂણા કરી પ્રભુએ કહ્યું; “તમે યાચના ફળશે હવે !
કિરતાર ધરી નિજ દેહને આ વિશ્વમાં વળશે હવે !
મદ મ્લેચ્છના માટી બની પ્રલયે જરૂર પળશે હવે !
તોફાન તુચ્છ ત્રિલોકના નક્કી કહું ટળશે હવે-!”

ઉચ્ચાર એ વચનો તણો હરિના મુખેથી જ્યાં થયો,
કે ભવ્ય કે શબ્દે તહાં ચિત્કાર બહુ ગાળ રહ્યો,
પછી શુદ્ધ શાંત અનીલ ત્યાં આનંદથી અતિશે વહ્યો,
આશ્ચર્યથી પછી યજ્ઞમાં યજ્ઞેશ તે ચાલી ગયો.

પણ તેજ પળ ! જાણે ઉષા આકાશમાં આવી રહી !
પ્રભુધામથી સૃષ્ટિ વિષે સંદેશ કે લાવી રહી !
પૃથ્વિ વિષે તે ધર્મની જ્યોતી પ્રવર્તાની રહી !
દિલ દુષ્ટના નિજ તેજથી સંતાપમાં તાવી રહી !

તેવો થતાંજ પ્રકાશ ત્યાં જે યજ્ઞ સ્થાનક છે રહ્યું,
તે નષ્ટ થઈ અગ્નિ તણું તહિં જોર પુષ્કળ છે થયું;
આપું અરણ્ય અહા ! જુઓ પલવારમાં પ્રજળી ગયું,
નીર સ્તબ્ધ સાગરના થયા નદીમાં નહિ પાણી વહ્યું !

“હરિ ઓડમ” કરતા નાદ ત્યાં વિર ચાર પેદા છે થયા,
લઈ દિવ્ય બાણ ધનુષ્યને ચારે દિશાએ તે ગયા;
વાયુ સમા તિર તેમના મ્હેરછે તણાં દિલમાં વદ્યા,
કાયાપરે બહુ તેમણે આકુંદથી કબોટા સજ્યા.

એ ચાર વિરના નામ તે ચાલુક્ય ને ચૌહાણ છે,
ત્રીજા તુંવાર જુઓ? બધા સંસારનો તે ભાણ છે;
રોઠોડના ભાગ્યે ભર્યો પ્રભુએ અહા! પાપાણ છે,
એ વંશનો અંતે ખચિત અપકીર્તિમાં નિર્વાણ છે.

તમ તાત નૃપ જ્યયચંદ એ રોઠોડ વિરનો બાળ છે,
નિજ ધર્મને હુણનાર એ કિરતારનો પણ કાળ છે;
દિલ કુબટ છે પૃથિવ વિષે તે પાપનો પ્રતિપાળ છે,
જેનું સ્મરણ પણ સર્વને સંતાપતું વિકાળ છે.

પૂર્વે પુનિત આ દેશમાં પાંડવ હતા પૃથ્વિપતિ,
જ્યારે થઈ કૈાવતણી હિણ ભાગીની અવળી મતિ;
થઈ યુદ્ધ અંતે તેમના તે સર્વ પામ્યા સદ્ગતિ,
તે સમયથી વિખ્યાત જે નગરી હતી દ્રોણાવતી.

ચૌહાણ રાજે ભાળતાં ખડેર ત્યાં નિજ નેત્રથી,
પુછ્યું, “કયું આ ગામ?” કંઈ લોકે બહુ કીતિ કથી;
ચૌહાણ સુણી તે શોકમાં આઘ્યા જગત ગમતું નથી,
અવની તણાં આનંદમાં દિલ તેમનું રમતું નથી.

જે સૃષ્ટિના સ્વામી અને આચાર્ય શશી રવિ વંશના,
ગુરૂ દ્રોણ જેને વિશ્વ આ કહેતું પ્રભુના અંશના;
જેને યધા અભિમાન લઈ કરતું પ્રણયથી વંદના,
જેને નિહાળી દુશ્મનો કરતાં ધ્વની આકુંઠના.

અહિં પુણ્યસ્થળ તેનું અહો ! શિર આ નમાવી આથડે !
“હિદ્દાર હું તેનો કરું મુજ ભદ્ર આ બાહુવડે;
છે સત્ય ભાગ્ય પ્રકોપથી પૃથિવતણા પવંત પડે,”
સ્થાપ્યું નગર એવું કહી રવિરાજ આકાશે ચઢે !

એ પુણ્ય પ્રાતઃકાળમાં સ્થાપ્યું નગર પોતા તણું,
“છે તેજધામ વિશાળ જે અજમેર આજે આપણું !”
ત્યાં રાજ્યગાદી વડે કર્યું વિખ્યાત તે વિશ્વે ઘણું,
જેનું તમે લેશો હવે અબળા ! અચલ સોવારણું.

ચૌહાણના એ વંશમાં નરશ્રેષ્ઠ સોમેશ્વર થયા,
દિલ્હીપતિના દાસ થઈ તે યુદ્ધમાં લઢવા ગયા;
ભાળી પરાક્રમ તેમના નર સર્વ વિસ્મિત થઈ રહ્યા,
“છો આપ વિરયોદ્ધા ખરા !” એ શત્રુએ વચનો કહ્યા.

સોમેશને એવી અજબ મહાયુદ્ધથી કીર્તિ મળી,
તે કાજ દિલ્હીપતિ તણી ચૌહાણ પર દ્રષ્ટિ ભળી;
તેમાં વળી નૃપપુત્રીની સોમેશ પર પ્રિતડી ઢળી,
તે “આપ છો પ્રાણેશ !” કહી ચૌહાણને ચરણે વળી.

નૃપપુત્રી દિલ્હીપતિ તણી કમળા સુકૌમળ નામ છે,
 ઉર પ્રેમથી પરિપૂર્ણ દિલ દેવાંશીનો આરામ છે;
 ચૌહાણના ચિતનો અહા! અળખા બની અલિરામ છે,
 કમળા ખરેખર પૃથ્વીની પ્રિતથી લરેલો જામ છે !

એ દિવ્ય અળખા દેખતા બહુ મુગ્ધ સોમેશ્વર થયા !
 કમલા બની રતિ સુંદરી સોમેશ પોતે સ્મર થયા !
 બંને હૃદય બસ પ્રેમમાં થઈ મસ્ત અંતે તર થયા !
 કાયા બુદ્ધી રહી માત્ર પશુ હાં ! એક તે અંતર થયા !

કમલા સ્વરૂપમાં સૌમ્યને લલી ધર્મવતિ ખાળા હતી,
 જાણે જગતમાં શ્રેષ્ઠ તે સૌહર્દની માળા હતી,
 પણ ધર્મની રગરગ વિષે જીવતી સદા જવાળા હતી,
 સંસારમાં તે સ્નેહના શિક્ષણ તણી શાળા હતી.

એના થકી પૃથુરાજ તે દેવાંશી ખાલક સાંપડયા,
 જેના વડે દુનિયા તણા દુર્ગેશ દેશ તણ પડયા;
 વાગી વિજયના વાદ્ય જ્યાં કિર્તિ તણાં પડ છે ચઢયા !
 પણ તેજ ભદ્ર ભૂપાળ તે તારા વિયોગે છે રડયા !”

વચ્ચનો વિમળ આવા સુણી કન્યા વિમાસી અંતરે,
 તેણે પ્રતિજ્ઞા આદરી, ‘બસ ! દેહ પૃથુ ! તુજને વરે !’
 “ક્યારે પ્રિતમ આવી અહિં પરિતાપ મારો પરહરે !”
 એવુંજ સંયુક્તા સદા સંતાપથી ઉરમાં સ્મરે,

હઈ દિવ્ય એ પ્રતિમા પછી ચાલ્યો પ્રવાસી તે ગયો !
 પણ મુગ્ધ નૃપ કન્યા તણાં ઉરમાં પ્રણય ચાલુ થયો !
 ક્યારે મળે પૃથુરાજ એ અંભલાપ અંતરમાં રહ્યો !
 ભૂપનોજ મિત્ર પ્રવાસી તે પૃથુરાજને મંદિર ગયો.

તેણે વચન ભુપને કહ્યા, “અબળા તમોને ચ્હાય છે !
 ચતુરા ચલિત ચિતમાં થઈ નકકી હવે નિરખાય છે !
 રમરની સવારીથી સદા સહુણી દિલે શરમાય છે !
 તેથી સુકન્યા આપનાજ વિયોગથી અકળાય છે !”

જયચંદ એજ કુનોજનો રાજેન્દ્ર જે રણશૂર છે !
 સમ્રાટનું હૈયું છતાં પૃથુદ્રેપથી ભરપૂર છે !
 જયચંદનું વ્યાપી રહ્યું રવિતુલ્ય અતિશય નૂર છે !
 તેના હૃદયમાં કલેશ ને કંકાશનો અંકૂર છે !

નિજ પુત્રી સંયુક્તા સદા પૃથુરાજની લકિત કરે,
 મુજ દેહના દિલદાર કહી દિલ્હીપતિને સાંભરે;
 એવી ખબર નૃપને થતાં તે શોક પામ્યો અંતરે,
 સમજાવવા નિજપુત્રીને જયચંદ ત્યાં ચાલ્યો ખરે.

નિર્દોષ સંયુક્તા તહાં બહુ શોકમાં ખેડી હતી !
 જેના હૃદયમાં કામની વસતી નજર પેડી હતી !
 રાત્રી રડી રડી કષ્ટમાં જેણે સદા વેડી હતી !
 જેની હૃદય-પતંગણી તે પૃથુસિંહથી એંડી હતી !

નિજ તાતને અવલોકતાં તે મંદ થાલે થાલતી !
સત્કારવા બહુ પ્રેમથી સલુણી જુઓ ! સામે જતી !
જયચંદના નયનો થકી બસ જેરની વૃષ્ટિ થતી !
તેણે કહ્યું, “શું પુત્રી ! તું પૃથુની ઉતારે આરતી ?”

“હા, તાત ! ભદ્ર ભુપાલ એ મમ દેહના શશુગાર છે !
દિલ્હી તણાં દેવાંશીએ મુજ પ્રાણ હૈયાહાર છે !
છે તેજ પ્રિય ભરથાર આ કાયા તણા કિરતાર છે !
તેના વડે મેં આજ સહુ સોળે સબ્યા શૃંગાર છે !”

“બસ થાયના ! પૃથુરાજ એ છે બાલવૈરી આપણો,
શું દુષ્ટ તે દંભી થકી તું ખ્યાર રાખે છે ઘણો;
પૃથુદેવની કિર્તિ તણાં ગીત ગાય ખોટાં ચારણો,
તેને ભલે નિરખી બને બહુ મુગ્ધ મૂર્ખ રખારણો.”

“એવું ન વહશે આપ ! આ સંતાપશે ના દેહડી,
બહાલા ગણી મેં તેમનું ચિંતન કર્યું છે હરઘડી;
પૃથિવ ઉપર પૃથુરાજની સત્તા સબળ સૌથી વડી,
સંગ્રામમાં જેની જુઓ ! સમશેર હરહમ છે ખડી.”

“બસ બંધકર ! જીવંત વચન વિષથી ભરેલા ભાખમા !
મુજ શત્રુના સંભારણા દિલમાં લગારે રાખમા !
હાથે કરી કાયા અરે કારાગૃહે જઈ નાખમા !
હું નાંખવી છે ધૂળ આ જયચંદભુપની શાખમાં !”

“ના ! ના ! વચન એવા વઢો પૃથુને તમે જાણો નહિ !
તેથીજ તેની કિર્તિની કિંમત કશી માણો નહિ !
પ્રહ્લાંડ ભસ્મ ન થાય ! આ ઉર વૈરમાં તાણો નહિ !
અમળા તણા અભિલાષને શું આપ પરમાણો નહિ !”

“પૃથુસિંહથી પરણ્યા પ્રથમ આ દેહ પડશે બંધને,
ટુકડા થશે કાયા તણા એ કષ્ટ શું પ્રિય છે તને ?
કરશે સહન કોમલ શરીર શિક્ષા તણા સંતાપને,
આવે હયા દિલમાં નહિ બાળા ! સખા દેતાં મને.”

“ત્યારે કરીને ઢાંગ કાં બાપુ ! સ્વયંવર આહરો,
આ ગાય પુત્રી કેસાઈના ગૃહથી ભલે ભેગી કરો;
ના ! ના ! પિતા ! પુત્રી તણા અભિલાષ હૈયે છે હરો,
સંશ્રામના કંકાશને ના રનેહમાં આગળ ધરો.”

“ના ! થાય, દુષ્ટ કલંકિની ! પૃથુ રઢેચ કાયર માત્ર છે !
શું દેહ તુજ ઉપભોગવા તે દુષ્ટ લેશ સુપાત્ર છે !
સુંદર સુકોમળ શોભતા કાયા તણા સહુ ગાત્ર છે !
એવા હજી વીર છે ! નહિ થઈ પૃથિવ આ નિઃક્ષાત્ર છે.”

શબ્દો કથી એ કોંધના આવેશમાં ગુંસે થઈ,
આત્યા ગયા જયચંદના દિલ દ્વેશની હલ છે રહી;
ધર્મા ! અહા ! રોકોડના સર્વાંગમાં આજે વહી,
શીર કાળ છે, વિકાળ માનવ બાળ તે બાણો નહિ.

નરનાથ નિજ સત્તા બળે બહુ મસ્ત ઉરમાં છે થયાં,
રે ! રે ! ન ભારત વર્ષ પર ફિરતારને આવી દયા;
કયાંથી પ્રભો અમ પાપ તે સઘળાં મળી સાથે વહ્યા !
જયચંદ અંધ બની અહ્યા ! નિજ મહેલમાં ચાલી ગયા !

તે દિવસથી પૃથ્વીસિંહ સાથે દ્રેશ તેણે આદર્યો,
ચાલ્યો ગયો એ કાળ પણ નવ કલેશ દિલનો સંચર્યો;
તેથીજ રાજસુયજ્ઞ પણ કરવા નૃપે નિશ્ચય કર્યો,
હું ચકવર્તી બનું હવે અભિલાષ એ હૃદયે ભર્યો.

નિજ ક્ષાત્રધર્મ પરાક્રમે તાણે બધી સૃષ્ટિ કરે,
વનરાજ પણ જે દેહપર નવ દોષથી દ્રષ્ટિ કરે;
જેના ઉપર આકાશથી પ્રભુ પુષ્પની વૃષ્ટિ કરે,
તે માત્ર રાજસુયજ્ઞથી પાવન બધી વ્યષ્ટિ કરે.

પૃથ્વિતણા પ્રારંભથી જે જે મહાનૃપ છે થયા,
તે પણ ન રાજસુયજ્ઞના વસમા વિકટ પંથે વહ્યા;
ભગવાન કૃષ્ણ નરેન્દ્રની થઈ પ્રાપ્ત પોતા પર દયા !
તેથીજ પાંડવ માત્ર એ કરી યજ્ઞ જશપામી ગયા !

જયચંદને એવી હતી નવ દેવ કેરી સ્હાયતા,
વળી ભવ્ય ભારતવર્ષમાં ભૂપ અન્ય કે રહેતા હતા;
જેના પ્રબળ ટંકારને ત્રણ લોક પણ સ્હેતા હતા,
“પૃથ્વિવપતિ છું હુંજ !” તે અભિમાનથી કહેતા હતા,

તે સર્વને ગણી તુચ્છ “હું” પોતેજ નૃપ મહારાજ છું,”
હું સૃષ્ટિનો સ્વામી અને સમ્રાટ ભારતતાજ છું !
અવનિવિષે અખિલેશનો અવતાર પણ હું આજ છું !
મારા વડે છે દેશ આ હું હિંદભૂમિની લાજ છું !

રાજેન્દ્ર ભારત દેશના જે અન્ય સઘળાં છે સહી,
તેની ન કાંઈ વિશાત ! તે મુજ શૌર્યને પહોંચે નહી !
તે સર્વને આમંત્રણો આપ્યા “હું” સ્વામી છું.” કહી !
જયચંદના ઉર ગર્વની ખસ ! ગર્જના વ્યાપી રહી !

યજ્ઞાશ્વ લઈ જયચંદની થઈ સજ્જ સેના નીકળી,
આકાશથી તેના ઉપર અમૃતતણી વૃષ્ટિ ગળી;
દુનિયા બધી ડોલાવતી શક્તિ અચલ નૃપને મળી,
કરતી વિજય ટંકાર સેના દિલ્હીને પંથે વળી !

પૃથુસિંહ દિલ્હી નરેશ છે શક્તિ લલી ઉરમાં ભરી !
તેણે ન નૃપ જયચંદની પરવા કરીએ આદરી !
એ સૈન્યની કાળુ એકમાં તેણે અહા ! હત્યા કરી !
છે ધન્ય ભદ્ર ભુપાલ તું પૃથુસિંહ પોતે શ્રી હરિ !

હાર્યા છતાં નિજ સૈન્યથી પછી યજ્ઞ એ થાતો નથી !
માર્યા છતાં નિજ મહારથી જયચંદ શરમાતો નથી !
ઠાર્યા છતાં ઉર વૈરથી શાંતી હજી રહ્યો નથી !
બ્રાર્યા છતાં વિધિએ હજી રાઠોડ અચકાતો નથી !

“મુજ યજ્ઞમાં આવી પૃથુ ! મુજ દ્વારની રક્ષા કરો !”
 સંદેશ એ પૃથુરાજને વળી મસ્ત થઈ આપ્યો ખરો;
 પ્રારંભ તે પળથી થયો અમ નાશ કેરો આકરો,
 ઈર્ષા થકી પરિપૂર્ણ દિલ કિરતાર ! કેમ નહિ હરો.

શરમાવતો સંદેશ એ પૃથુસિંહ પાસે પાઠવ્યો,
 પણ એ સમે દિલ્હી મહી ઉત્પાત ભારે છે થયો,
 નાકીજ ભારતવર્ષ પર પ્રભુનો અહા ! ગુસ્સો વહ્યો !
 પૃથુરાજ લઈ નિજ સૈન્ય મૃગયા ખેલવા વનમાં ગયો !

દિલ્હીતણા દરબારની કુર્ણાટકી છે ગાયકા !
 પૃથુસિંહના સંસારની પણ તેજ સલુણી નાયકા !
 ગત જન્મમાં તે અપ્સરા હતી એમ છે જગ વાયકા !
 દેવાંશી દિલ્હી ભુપાળને ગમતી બહુ સુખદાયકા !

વનમાં જતાં પૃથુસિંહ તે બસ એકલી અબળા પડી !
 ગંદા વિચારે દેહના હાં ! પાપમાંહી જૈ ચડી !
 અંધી બની મહાલય વિષે તે નીચ નારી આથડી !
 સંભારતી તે કામને દેહના વિલાસો ઘડી ઘડી !

ત્યાં શોધતો ભુપને અહા ! કૈમાસ મંત્રી જૈ ચઢ્યો !
 અવલોકતા અલગિલડી તે મોહ દરિયામાં પડ્યો !
 આંખો છતાં થઈ અંધ તે મૃગજળ નિહાળી આથડ્યો,
 કુર્ણાટકીના દેહમાં કૈમાસનો છાંયો જડ્યો.

કહે અબળા તેને લલે “આબ્યા તમે મમ ખારણે !
આને જુલાવું પ્રેમથી આ દેહ ફેરે પારણે !
જીવશું પછી આપણુ સદા - એ રનેહને સંભારણે !
આવો ભલા આનંદથી ખેલો જરા ! યૌવન રણે !

છે મસ્ત આ મુજ ગાત્ર ત્યાં દ્રષ્ટિ ભલા ! નાંખો તમે,
વાળો પ્રણયથી દેહપરે મહમસ્ત આ આંખો તમે;
આ છે શરીર પણ આપનું ત્યાં હસ્ત પ્રિય ! રાખો તમે,
“કુર્ણાટકી પ્રિય તું!” કહી મિઠડા વચન ભાખો તમે.”

“ખોલો ન આવા વેણુને શબ્દો ન એવા ભાખશો,
સેવક તમારો હુંજ છું ના પ્રેમ મુજપર રાખશો;
પરિણામ કાંતિલે કામનું તેને જરા ના આખશો,
આનંદમય આયુષ્યમાં અગ્નિ ન અંતે નાંખશો.”

“બહુયું બધું ડહાપણ હવે આમસ્ત યૌવન તો જીઓ !
છું મુઘ્ધ તમ કાયા વિષે ચંચળ અહા ! મન તો જીઓ !
સ્તનભારથી ધરણી ઉપર ઢળતું અરે ! તન તો જીઓ !
આવો ! સતાવો ! ના ભલા ! દયો ! પુણ્ય, ઉપવન તો જીઓ !

ભાળો ! મધુર મુખડું તમે આંખો જીઓ ! અલખેલડી !
શરમાય શું નાદાન ! ના રમતા શીખ્યો રતિ ફેલડી !
ના ! ના ! રમી દેવાંગના તુજ મસ્ત આ અંકે ચઢી !
જો ભાળ ! આંખે ભાળ ! આ છે અપ્સરા સામે ખપ્પી !”

“પણ દેહ આ માટી તણી તે જાય માટીમાં મળી,
પરમાર્થ કાળે પ્રાણ આ તે રાખવા કાયા વળી;
આપી ઇશે રાખી કૃપા હુખ દર્દને નાંખ્યા દળી,
ત્યાંથી અરે ! વિષની જીઓ ! વિકાળ જવાળા નીકળી.”

“વાહ! જ્ઞાન આ ક્યાંથી મળ્યું સાધુત્વને છોડો હવે!
આ વૃક્ષ સ્થળ ભાળે! જરા દ્રષ્ટિજ ત્યાં જોડો હવે!
બહાલા ! વિલંબ કરો નહિ અવસર રહ્યો થોડો હવે !
તાડણના તન તાપને તત્કાલ ખસ ! તોડો હવે !

કદળી સમું કોમળ શરીર મુજ શોભતા આ પાય છે,
વાયુ વસંત તણો જીઓ ! કેવો શિતલ અહીં વાય છે;
યૌવન સરોવર દેહનું ત્યાં દેવ પણ જૈ નહાય છે,
કૈભાસ! તું કેવો ભલા અખળા થકી શરમાય છે.

મનના તું વસ્ત્ર વિખેર ખસ! બાકી ફીકર કરતો નહિ,
તનના હું વસ્ત્ર વિદારવા છું સજ્જ, તું ડરતો નહિ!
રસ સિંધુ ઉરનો દેખતાં પાછો ભલા ! ફરતો નહિ,
તરવા પછી તન સાગરે આળસ ઉરે ભરતો નહિ.

ગભરા ન તું કંચન કુળશ કરમાં ગૃહી તરવા ન જશે,
ભુલો ભલા ! પડશે નહિ સિંધુ તરી ઝટ આવશે;
આનંદથી હૈયું જરૂર છલકાવશે-છવરાવશે,
કૈભાસ ! વાસ અખંડ આ ઉરમાં પછી તારો થશે !”

“જોલો ન એવા વેણ હું બહુ પાપથી કરતો રહું,
અબળા અહા ! અંગારથી દુર દેહ આ કરતો રહું;
હૈયે સદા આનંદથી કિરતારને કમરતો રહું,
કરૂં પ્રાર્થના રણમાં પડી દેવાંગના વરતો રહું !”

“પણ આજછે દેવાંગના આવે ભક્ત કાં જાય છે ?
જોતો ખરો! રસનેત્રથી યનગન હૃદય આ થાય છે;
છે પ્રેમ મુજ દિલડે ભર્યો હૈયું સદા હરખાય છે,
ઢળતી અહા ! આ દેહ પર ઢળનાર તું જ જણાય છે.

અબળાતણા અભિલાષ એ ખસ ! સ્વર્ગનો આનંદ છે,
ત્રણ લોકનું પણ તુચ્છ સુખ વામા તણું જ્યાં વૃંદ છે;
સિદ્ધિ બધી સરલા થકી સંસારમાં પણ મંદ છે.
સુખ શ્રેષ્ઠ છે તરૂણીતણા સ્તનમાં ખીજા સહુ કંદ છે,

તું નાખ દ્રષ્ટિ નાંખ ! અહીં જો દેહ આ નાચી રહી,
તું રાખ માયા રાખ ! હું રતિ યુદ્ધમાં રાચી રહી;
તું ભાખ ખ્યારી ભાખ ! તુજ હૈયું હું જો ! વાંચી રહી !
તું ચાખ, એ રસ ચાખ ! હું અધરામૃતો યાચી રહી !”

“જોલો ન આવા વેણ હું તમ બાળ છું નકકી અરે,
તોલો ન તનને તાપથી મૃગ માત્ર મોહ મહી મરે;
જોલો ન પડદો પાપનો અંધાર જે સઘળે કરે,
પોલો ન રાખો ધર્મને પાપો જીવનને પરહરે !”

“કયાંથી નકામું ધર્મનું આ ઢોંગ તું સાંખી રહ્યો !
યૌવનતણા ઉર આગપર દ્રષ્ટિ ન કાં નાંખી રહ્યો !
તેથી વચન વેદાંતના આવા વૃથા ભાખી રહ્યો !
શ્રદ્ધા શિયલ સર્વસ્વ પર ખોટી અહા ! રાખી રહ્યા !

માળી જુઓ ! પુલખાગના પલપલ મહીં પલટાય છે,
પછી દેહ ઉપવનનો કહો. માળી ન કાં બદલાય છે ?
ખેડી શકે તેની ભલા ! ધરતી સદા કહેવાય છે,
અખળા શરીર એ ક્ષેત્રને જન ચ્હાય તે લઈ બાય છે.

શું પાપ છે અલખેલીના અંગો બધા અવલોકવા,
સંતાપ છે શાના કહો ! પ્રિય દેહ મંદિરીએ જવા;
અનુતાપ છે નવ કાંઈપણ અખળા બધી ઉપ લોગવા
કશું માપ છે રમણી કઈ ઉપ લોખ્ય છે તે માપવા ?”

“છે દેહ મલમુત્રે ભરી ના મોહ ત્યાં ભાળો જરા !
છે સ્નેહ એ સંતાપનું મૂળ સર્વથા બાળો જરા !
છે મેહ પ્રિતિનો અગ્નિએ તેને સદા ખાળો જરા !
સંદેહ કાંઈ ન પાપનું કૃણ નર્ક તે ટાળો જરા !”

“વાહ ! ઠીક વાણી શિખ્યો છતાં બાણી ન તે ચતુરાઈને,
બોતો નથી મુજ મસ્ત ઉર લોળા ! હજી શરમાઈને;
દ્રષ્ટિ જરા અહીં ફેંકલો ! અવળો ન થા અચકાઈને,
ધર ધર રમાયે તેજ અહીં રમ ! સ્નેહ રાસ લપાઈને.

કાયા બધી છે રોગથી ભરપુર અને દુખ ધામ છે,
કંઈ સ્પર્શ રોગ વધારવા વ્યભિચારના એ કામ છે;
તેથી સુજન કહે છે બધા વ્યભિચાર પાપ તમામ છે,
બાકી ન કાંઈજ પાપ; નિતી આરોગ્યનું મહાધામ છે.

પણ દેહ જે નરનારીની નકકી નિરોગી છે ખરી !
તેને ન બંધન પાપતા ! શિક્ષા ન આપે શ્રી હરિ !
સાચી ભલા ! વસ્તુ બધી તુજને જુઓ ! સાદર કરી,
ડગતો ન લેશ હવે, હજી જોતો નહિ પાછું ફરી !

જોતો ખરો ! સૌંદર્ય આ છે મસ્ત હું અલખેલડી !
રોતો જશે રહીને પછી તજી રમ્ય આ તનવેલડી !
ખોતો નહિ ! પ્રેમાળ આ પ્રમદા મળી રસઘેલડી,
ઘોતો નહિ ! નિજ ભાગ્યને હઠની કરી સત્તાવડી.

ગૃહી હસ્તથી અતિ મસ્ત આ યૌવન કુસુમ કાયાતણા,
રતિ યુદ્ધમાં થા મસ્ત આ સૌંદર્ય જો નહિ છે મણા;
વિધ વિધ વિભવ રતિ કેલીના અવલોક ! આજે આપણા,
એવા રમો કે કામ પણ આશ્ચર્ય ઉર પામે ઘણા !

છું ત્રસ્ત, યૌવન રંગમાં ઝુલવું અતિપ્રિય છે હજી,
થા મસ્ત તું રતિજંગમાં ના કામ દે આઘે તજી;
ના અસ્ત હું થાવા દઉં મુજ પ્રેમને પ્રિય ! લે ભજી !
દઈહસ્ત પટકુળ છોડ ઝટ ! લોભાવવા રાખ્યા સજી !

સચિત્ર. લાલનો એકો. સચિત્ર.

રાવર રોડ-સિરત.

પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણજીવન પ્રિન્ટર્સલિય.

કીમત આઠ આના.

જોખન ઔદૌકિક આ જરા શું ભાળવામાં પાપ છે !
 અળખાતણી કાયા પરે તન વાળવામાં પાપ છે ?
 સંયોગ વૃક્ષ લતાતણો બસ ! ખાળવામાં પાપ છે,
 અંકુશ અચલ કાયા ઉપર વળી પાળવામાં પાપ છે.
 થા ! થા ! પ્રવાસી દેહનો ! થા ! મસ્ત યૌવન જોઈને !
 જા ! જા ! નહિ મુજને તજ પછી નેત્ર ભરશે રોઈને !
 “હા ! હા !” હવે પ્રિય ! ભેટવા, ‘હા’ આપ મુજમાં મોહિને,
 “ના ! ના !” હવે કહેતો નહિ, ‘ના’ આમ કહેવી ન કોઈને.

બહાલા ! હવે યૌવનતણે રણ ઘોડલે જા ! જા ! ચઢી,
 રણમાં ન ડરવું લેશ ! જા જુઝ દેહ-રણ-સૈયા વડી;
 જીતનારને કુર્બાની મળશે ! અહા ! ઉમદા ધડી,
 પ્રિયતમ ! હવે શાની તને મુશ્કેલ માયા છે નડી ?

કાયા તણી મુજ હાથથી ખારી પથારી પાથરી,
 છે એજ તુજ સૈયા હું તારી એઠ રંભા છું ખરી;
 તરશાવના ! યૌવન અહા ! દિનચારની પ્રભુતા ભરી,
 લે ! લે ! અજબ ઉપલોગ આ તુજ દેહ ત્યાં જશે ઠરી.

છે દેહ મંદિર શુન્ય ! ના પરમેશનો ત્યાં પાપ છે !
 કંઈ વર્ષથી નવ સ્નાનને પ્રણયે દૃઢ ધોવાય છે !
 દુરથી ઘણું દર્શન લઈ મુખાં જનો હરખાય છે !
 ત્યાં સ્થાપના તારી કરે તોએ હજી શરમાય છે !”

વચનો વિકટ વામા તણા વસમાં વસ્યા જે અંતરે !
 ત્યાં મસ્ત થઈ રતિરંગમાં કૈમાસ પણ ડૂબ્યો ખરે !
 પૃથુરાજની સામરાણી શ્રી ઇચ્છનકુમારી છે અરે !
 તે દ્રવ્ય આ દેખી સહુ મનમાંજ સંતાપો કરે !

પણ તેટલે પૃથુરાજ ત્યાં ઇચ્છન તણે મહેલે ગયા !
 “આવ્યા ભલે વહાલા !” કહી તેણે પ્રણય વચનો કહ્યા !
 તેને નહિ કુર્ણાટકીના પાપની આવી દયા !
 અંતે ઉઘાડયું પાપ સુણી ભૂપ છેક શોકાતુર થયા !

ભાવ્યા અહા ! નિજ નેત્રથી કૈમાસને કુર્ણાટકી,
 દુર્ભાગ્ય ભારતવર્ષના ઘનશ્યામ ! આવ્યા છે નકી;
 ચૈાહાણની મતિ ધેર્ય ના બસ રહેજ પણ રાખી શકી,
 કૈમાસનો કરી નાશ ભૂપ આનંદ પામ્યા તે થકી.

ખીજે ચઢાવ્યો તીર જ્યાં કુર્ણાટકીને કાપવા !
 ઇચ્છન તહાં વચ્ચે પડી નવ દંડ એને આપવા !
 અમળા હુણી ના પાપમાં આ હસ્ત બન્ને સ્થાપવા !
 ભાવ્યા બહુ ભૂપ “હાય ! પ્રિય કૈમાસ !” કહી સંતાપવા !

ધરણી ધ્રુવની નાંખતો વિર શ્રેષ્ઠ પ્રાણ તણ ગયો,
 પૃથિવ તણો આજે નકી મહા પ્રલય પણ આવી રહ્યો;
 ઇશ્વર બન્યો મહાકાળ ભારતવર્ષનો દુશ્મન થયો,
 વિકાળ વાયુ વિનાશનો ચારે દિશાથી છે વહ્યો.

જ્યાં શોકમાં આવી રહ્યા નૃપ પૂર્ણ પશ્ચાતાપથી !
 પંજળ પ્રાન્ત તણે સુખે આવ્યો તહાં સંતાપથી !
 બહુ દ્વેષથી તેનું હૃદય છે તપ્ત સુખ છાંયા નથી !
 પ્રતિભાજ તે ઇર્ષા તણી જાણે ખરી કાયા નથી !

ચામુંડ જે રણક્ષેત્રમાં રમનાર મોટો મ્હારથી,
 જ્યક્ષર તેનો દુષ્ટ એ દિલથી સહન થાતો નથી;
 તેના હૃદયમાં ક્રોધનો અનુતાપ બસ માતો નથી,
 રાખી અતિશય વેર તે ઉર લેશ શરમાતો નથી.

સંગ્રામ સ્થાનેશ્વર તણે થવનો થકી જ્યારે થયો,
 ત્યાં યુધ્ધમાં વિરનાદને વંરનાર ચામુંડજ ગયો;
 તેથીજ પૃથુ ચૌહાણનો સંસારમાં જય છે થયો,
 સુલતાન ઘોરી અધર્મિ તે કાયર બની નહાસી ગયો.

પણ એ વિજય ચામુંડનો ત્રણ લોકને ડાલાવતો,
 અભિમાનથી વળી કંઈકના દિલમાંજ ઇર્ષા લાવતો;
 એ રીતનો ઇર્ષાળુ વીર તે ચંદ્રપુંડિર પણ હતો,
 રસીયો છતાં રણક્ષેત્રનો સરહદ બધી સંભાળ તો.

તેણે કહ્યું, પૃથુસિંહને “ચામુંડને મ્હાશો નહિ !
 દંભી અહા ! સરદાર એ વશ તેમને યાશો નહિ !
 ચામુંડની ચતુરાઈથી કંઈ આપ હરખાશો નહિ !
 એના વિચારોને કદી રાજા ! શરણુ જાશો નહિ !

પુંડિર તણા વચનો સુણી આશ્ચર્ય અતિશય પામતા,
 પૃથુસિંહ ત્યાં વાણી વદા નિજ દેહને શરમાવતા;
 ઇર્ષાળુના શબ્દો ન જે મનમાં કદાપિ લાવતા,
 પણ તેજ પૃથિવ ભૂપાલ એ બસ આજ પલટાયા હતા.

“મુજ મિત્ર પુંડિર ! પ્રેમથી સંદેશ તારો સાંભળું !
 પણ દોષ શું ચામુંડનો કારણ ન હું તેવું કળું !
 બાણ્યા વિના નવ વાંક હું અન્યાયને પંથે પળું !
 વિષ આજ છે સમજી પછી નવ ઝેરને રસ્તે વળું !

“મહારાજ રેણુકુમાર જે શિરતાજ અનુપમ આપણો !
 પ્રિય આપનેય હશે અને અમ સર્વને ગમતો ઘણો !
 તેવું સદા હિત રહાય છે ચામુંડ મામે તે તણો !
 એ દંભના બહુ ગુપ્તને વળી ગુહ્ય છે સહુ કારણો !

તમ કંઠ એ રીત કાપવા ચામુંડ ચિતમાં રહાય છે,
 ભાણેજને ગાદિ પછી તે આપવા હરખાય છે;
 જેના વડે ચામુંડને બહુ સ્વાર્થ કિર્તિ જણાય છે,
 ભાણેજના ભડરાજ્યમાં મામેજ શ્રેષ્ઠ મનાય છે !

તેથીજ તે ભયને તણ બસ દિગ્વિજય મોટા કરે !
 પરવા ન રાખે પ્રાણની સંગ્રામ આજે આદરે !
 તે રહાય છે ક્યારે પ્રભો મુજ સ્વાર્થ આ અંતે સરે !
 ક્યારે વિજયશ્રી “નાથ !” કહી ચામુંડને કંઠે વરે !

ગજરાજ સુંદર શોભતો શ્રૃંગારહારજ આપણો,
તેણે ક્રીધો થઇ મસ્તવધ નિર્દોષ એ પ્રાણી તણો;
હુંતો કહું છું એજ કે ઉજળું ન દૂધ બધું ગણો,
પાપી તણી કાયા તમે નૃપ કેસરી ! હાથે હણો !

શ્રૃંગારહાર તણી અહા ! અવસાનની ખબરો વડે,
ઘેલા સમા નૃપ છે થયા દિલ તેમનું દુઃખમાં રડે,
આનંદને આજે નહિ પૃથુસિંહની કાયા અડે,
બહુ શોકનાં આંસુ ભરી નૃપ મહેલમાંહી આથડે !

આમુંડ ત્યાં આવી ચઢ્યો મળવા પછી મહારાજને,
જેણે દિપાન્ધુ છે સદા દિલ્લી તણા વિર તાજને,
શોભાવતો મ્હેઁછો હણી જે શ્રેષ્ઠ આર્ય સમાજને,
જેણે ટકાવી છે સદા લોકેશ પૃથુની લાજને !

તેને નિહાળી નેત્રથી ભુપ કોપથી ગરજ રહ્યા,
ઘાયલ કરે વિરને પછી એવાં વચન અતિશે કહ્યાં;
ના ! ના ! જરા મુજ દેશની કશી દેવને આવી દયા !
તેથી વિલક્ષણ આ બધાં પરિવર્તનો પુષ્કળ થયા !
આમુંડ કોપવડે કહે, “શંકા તમે રાખો નહિ !
ભણ્યા વિના મુજ કાર્યને ઠપકો કશો ભાખો નહિ !
છે ઝેર કોધ ખરેખરું વિષને ભલા ! આખો નહિ !
આમુંડ છે હજી કામનો તેનેજ દુર નાંખો નહિ !

તમ પુત્ર રેણુકુમારને શૃંગારહાર હઠાવતો,
દીઠો અહા ! દ્રષ્ટિ વિષે મેં મસ્ત થઈ ગજ આવતો;
મૈદાન સ્થાનેશ્વર બધું નિજ ચર્ણથી ડોલાવતો,
રણશ્રેષ્ઠને પણ રાજવો તેને બહુ મુશ્કેલ હતો.

તેથીજ મેં ગજરાજને પાડ્યો ખચિત મુજ બાણથી !
નૃપતું કુટુંબ ગણાય છે બહુ શ્રેષ્ઠ મારા પ્રાણથી !
મુજને અધિક પ્રિય છે પ્રભુ ! તમ વંશ મમ નિર્વાણથી !
દેવે કીધું દિલ આ નથી માફે ભર્યું પાષાણથી.

તેમાં કહો ! કેવો હવે દરબાર ! મારો દોષ છે ?
મુજ કાર્ય છે અતિ યોગ્ય પછી સરકારને શો રોષ છે ?
જીવની નથી દરકાર જ્યાં ભય શબ્દવિણ મુજ કોષ છે,
માફે હૃદય ફાડી જીઓ ! દિલદાર ! ત્યાં સંતોષ છે.”

એવાં વચન સુણતા છતાં શાંતી પૃથુને ના થઈ,
બુદ્ધિ અરે ! પ્રારબ્ધના પાત્રે બધી પલટી ગઈ !
જો ! જો ! દિવસ આ જાય છે અમ ભાગ્યમાં રજની રહી !
આજે અહા ! સુણનાર પણ ચિત્કાર આ કો છે નહિ !

પૃથુએ કહ્યું, “આમુંડને સરહાર તું મ્હારો છતાં,
શિક્ષા તને ના આપવી મોટો ગુન્હો તારો છતાં ?
આ લોહતું કંકણ તને અર્પું બહુ પ્યારો છતાં,
તો મ્હેર ! હાથે મ્હેર ! લે રણક્ષેત્રમાં સારો છતાં ?

વચનો સુણી નૃપ દેવના તે શોક પામ્યો અંતરે,
પણ સ્વામિભક્ત શુરા કદી ભૂપવેણુ ના મિથ્યા કરે;
ચામુંડ કંકણ ખેરતાં આંસુ વડે આંખો ભરે,
પૃથુ પણ ઉભા રહી ફર હાં ! નિજપાપ પ્રાયશ્ચિત કરે.

“કંકણ જુઓ ! બદલો મળ્યો રણક્ષેત્રનો લોખંડનું,
ફળ શ્રેષ્ઠ આ સંગ્રામનું ચામુંડ ! તારા હાંડનું;
છે એજ પ્રાયશ્ચિત અહા ! તુજ પાપ સર્વ પ્રચંડનું,
શૃંગારહાર અરે ! થયો કારણ બધું આ બંડનું !
પણ તેજ પળથી તેમણે ભારી પ્રતિજ્ઞા આદરી,
રે ! રે ! હૃદયહિણ કાં થયો અમ દેશપરતું શ્રીહરિ !
ના ! લેશ તે હૈયા મહિં બાપુ ! હયા જરીએ ભરી !
એ પાપથી અમ દેશની પરદેશને પ્રભુતા વરી !

ભાળો ! જુઓ જ્યાં સૂર્યનો નિત્યે ઉદય દેખાય છે,
ભાનુ ઉગી તે આજ હાં ! અસ્તાચળે બસ જાય છે;
આજે સ્થિતિ અમ દેશની દેખી હૃદય શરમાય છે,
સંતાપથી સર્વેશ ? આ બળી ખાક હૈયાં થાય છે !

ચામુંડ જે રણક્ષેત્રનો સમ્રાટને રણધીર છે !
જેનું હૃદય છે સિંહનું જે હિંદ ભૂમિનું, હીર છે !
જાંખા થયા જેનાવડે પયગામી પીર ફેકીર છે !
ચામુંડ છે વિર તેજ પણ તેનાં નયનમાં નીર છે !

“જે હસ્તમાં મુજ દંડ રૂપ કંકણ નૃપે આપ્યું ખરું !
તે હસ્તમાં ઢોખડનું આયુધ હવે હું ના ધરું !
પરમેશને સાક્ષી કરી ગજવેલને હું પરહરું !
સમશેરને ત્યાગી હવે માળા લઈ પ્રભુને સ્મરું !”

એવું કહી જે શસ્ત્રને નિજ હસ્તમાં લેતો હતો,
જેના ઉપર મુસ્તાક થઈ બસ ! શૌર્યથી રહેતો હતો !
ત્યાગ્યા અહાહા ! શસ્ત્ર તે સંતાપ ઉર રહેતો હતો !
રહેલો દિવસ ભારત તણા દુર્ભાગ્યનો આજે હતો !

ત્યાં વર્તમાન વળી મળ્યા જયચંદનો જે ભાઈ છે !
જેના હૃદયમાં યુદ્ધની અવિરત રહી અધિરાઈ છે !
યવનો તણા શીરના ઢગો બસ એજ જેની કમાઈ છે,
વિધવા બની યવનાંગના જેનાવડે જખમાઈ છે.

તે સૈન્ય લઈ પૃથુસિંહ પર આવે ધસી આજે અહા !
નિજ માળ લડતાં ભાળીને મુજ ભારતી લાજે અહા !
પણ શોક ! શીરપર મૃત્યુનો ડંકો બુઓ ! ગાજે અહા !
તેને બરાબર કર્મ આ કટિલાઈના છાજે અહા !

પૃથુસિંહ સૈન્ય લઈ ચઢ્યા બહુભિન્ન ખાલુકસાય પર !
ધમધમ કરી વિર છે ધસ્યા બસ રક્તવાળા શબ ઉપર !
એ શબ્દ ત્યાં ગઈ રહ્યો બસ નાશ ! હાસ ! વિનાશ ! કર !
આજે બુઓ ! વિર છે થયા નિજ પ્રાણપર પણ બેઠ્ઠર !

ધમધમ નગારા ગાજતા હોંકાર ભારે થાય છે,
હરખાય છે, નરકેસરી કાયર બધા શરમાય છે !
કરમાય છે, કોમળ અહા ! કાયા તહાંજ કપાય છે,
ઢગ થાય છે ! શબના બુઓ ! તે નેત્રથી નિરખાય છે !

ખંજર, તિરો, ભાલા તણી વૃષ્ટિ તહાં આવી રહી !
તે મોત ભારત વર્ષનું છે આજ દર્શાવી રહી !
વિષની વિષમ વૃષ્ટિ-વિલય વેગેથી વરસાવી રહી !
તલવારના તોફાનમાં ત્રણ લોકને તાલી રહી !

નરસિંહ બાલુકરાયના ત્યાં પ્રાણ સંગ્રામે ગયા,
પૃથુસિંહ નૃપ વિજયી બન્યા એ ઘોષ આકાશે થયા;
આ વર્તમાન વિપત્તિના વેગે જગતમાં છે વહ્યા.
જયચંદ નૃપ તેણે અહા ! રાંકટ અતિ દુખથી સહ્યા !

નિજ રાજ્યની હદમાં કદી સ્નેહી તણું મૃત્યુ ઘડે,
તો થાય રાજસુયજ્ઞ નહિ એ વિધન ત્યાં મોટું પડે;
એ રીત ચણ થયો નહિ જયચંદ દુખ પામી રડે.
આંખો છતાં થઈ અંધ તે પાગલ સમા ચે આથડે !

નિજ ચણ બંધ રહ્યો છતાં કન્યા સ્વયંવર છે કર્યો,
તે કાજ પત્ર લખ્યા બધે ઉત્સવ અનેરો આઠ્યો;
કરવા પ્રપંચ અધર્મથી હિંદુ છતાં તે ના ડર્યો.
તેના હજી હૈયા વિષે બસ દેશ પુષ્કળ છે ભર્યો !

વિષ વિષ કલાથી શોભતો મંડપ સ્વયંવરનો હતો,
આકાશમાં પ્રતિબિંબ થૈ જે શુભ આરસ શોભતો;
અવલોકનારો ત્યાં અતિ બહુ મુગ્ધ હૈયામાં થતો.
આયુધ્ય પૂર્ણ થતાં સુધી એ દ્રશ્યને સંભારતો !

એ દિવ્ય ઉત્સવમાં બધા નરનાય કૈં આંચા હતા,
સાથે સદા કરી સર્જી સહુ નિજ સૈન્ય પણ લાંચા હતા
એ પુણ્ય ઉત્સવમાં છતાં વિષવૃક્ષ ખીજ વાંચા હતા;
પૃથુરાજને મંડપ તણા દરવાન દરશાંચા હતા !

પૃથુસિંહનું પુતળું કરી તે દ્વાર પાસે ગોઠવ્યું,
ના ! ના ! અધર્મ થકી અહા ! જયચંદનું હૈયું દ્રવ્યું;
પણ એજ કારણથી જુઓ અમ દેહનું શોણિત સંવ્યું,
અપકિર્તિને હાથે કરી રે ! રે ! નિમંત્રણ પાઠવ્યું !

પૃથુરાજના દરબારની કુર્ણાટકી વારાંગના
દેવાંશી સમ દિપતી અતિ જાણે હતી દેવાંગના
ગણિકા છતાં તેની હતી પૃથુસિંહમાં દલભાવના
ગાતી સદા ગીતડાં મધુર પૃથુદેવનાજ પ્રભાવના !

સાચો પુરૂષ સંસારમાં ખસ ! એક પૃથિવિ ભુપાળ છે,
પુરૂષત્વથી પરિપૂર્ણ તે અબળા મદનનો કાળ છે;
રતિ સુદ્ધમાં વિજયી થવું જેના વડે વિકાળ છે.
પૃથુસિંહ તે રતિનાથનો પૃથિવિ વિષે પ્રતિપાળ છે !

એવું ગણી ગણિકા છતાં શીલ પાળતી અખળા ધણી,
તણી ખીબ સહુ તૂચના શીર ઢાંકતી પોતા તણું;
સખી સદા રહેતી પછી પૃથુદેવનું સંસારણું.
તેણે તબયું પૃથુરાજથી લયપામી તેનું બારણું!

પૃથુને તણ જયચંદને તે આશ્રયે આવી રહી,
તોએ અતુલ પૃથુસિંહ પર તે પ્યાર દરશાવી રહી !
સંસારમાં ચૌહાણની પ્રતિભા પ્રવર્તાવી રહી,
સૌંદર્યમાં સલુણી જુઓ ! સહુ વિશ્વ શરમાવી રહી.

સયોગિતાને તે સદા નૃત વાદ્ય ગાન લણાવતી,
નિત્યે નવી અનુપમ કળા આનંદથી દર્શાવતી;
શિક્ષાગુરુ નૃપ પુત્રિની બની ત્યાં સદા રહેતી હતી,
પૃથુદેવના પુરૂષત્વની તેને કથા કહેતી હતી.

એ રીત નૃપપુત્રી તણું દિલ સ્નેહથી તેણે ભર્યું,
પૃથુસિંહના પ્રેમે અધિક પ્રમદા તણું દિલ સર કર્યું;
કંદર્પના તાપે પછી તરણી તણું તન તર કર્યું,
બણે જરૂર કામે અહાં રતિના દ્વંદ્વમાં ધર કર્યું.

જયચંદની પુત્રી તણે પૃથુસિંહ પર બહુ પ્યાર છે,
તેને હવે ખારે થયો પૃથુરાજ વિષુ સંસાર છે;
ચૌહાણ એ ચતુરા તણા હૈયા તણે બસ ! હાર છે
દિલ્લીપતિ દારા તણે દિલ્લહાર છે !-દરબાર છે

નૃપયુત્રી મુજ કાળેઅહા ! અળે બની વ્યાકુળ ઘણી,
એવી ખબર પૃથુને મળી રાઠોડની કન્યા તણી;
ત્યારે સ્વયંવરમાં જવું એ છે ફરજ બસ આપણી,
લઈ સૈન્ય નિજ સાવધ થયો ચૌહાણ વીર ચુડામણિ.

પૃથુના હતા સરદાર વિર ચોંસઠ જગત ડોલાવતા,
ટંકાર તે કરતા બધી અવની ધ્રુજવી નાંખતાં;
નયનો તણા ચમકારથી પૃથ્વી પ્રલયમાં વાળતા,
નિજ કોધની જવાળા વિષે બ્રહ્માંડ પણ પ્રજલાવતા.

જયચંદનું પણ સૈન્ય સર્વ વિશાળને બળવાન છે,
રણક્ષેત્રમાં રમવા તણું રાઠોડને બહુ જ્ઞાન છે;
ક્ષાત્રત્વનું વળિ તેમના રગરંગ ભર્યું અભિમાન છે,
પણ હાય ! દ્રેશ થકી બધે વ્યાપી રહ્યું અજ્ઞાન છે.

એવા વિપુલ વિરશ્રેષ્ઠની સામે થવું નવ સહેલ છે,
વરવો વિજય જયચંદ પર ભાર્યું અતિ મુશ્કેલ છે;
ના ! ના ! સમર શોભાવવો નિર્વિર્યના એ ખેલ છે,
ભયથી પૃથુનું સૈન્ય પણ વ્યાકુળ બની અટકેલ છે.

દેવી તણા પ્રિય પાત્ર જે ચૌહાણ કેરો ભાટ છે,
જેના હૃદયમાં સર્વદા પૃથુકાજ બસ ઉચ્ચાટ છે;
કવિ ચંદ ચારણ ભાટના કુલશ્રેષ્ઠનેા સમ્રાટ છે,
જેણે છત્યા કિર્તિવડે બહુ બંગ માલવ ભાટ છે.

તેણે કહ્યું, “મહારાજ ! આ કલિકાળ કૂર રૂપે વહ્યા
કરવું કપટ નક્કી હવે ધર્મિ અધમ સઘળા થયા;
આજે હવે સંસારમાં નવ ન્યાય ધર્મનિતિ રહ્યા.
કેં ભાટ પણ જયચંદના ઉત્સવ વિષે જોવા ગયા,

તે રીત હું પણ ભાટ છું જયચંદ ગૃહ પંથે પળું;
લઈ સૈન્ય મારું સર્વ હુંજ સ્વયંવરે ંહેલો વળું.
ડંકા નિશાનો હાથ લઈ સમશેર સાથે નીકળું;
મારા બનો સેવક તમે જયચંદને હું જૈ મળું;

એ રીત પૃથ્વી ભુપાલ નિજ સેવક તણા સેવક થયા.
ચોંસઠ વિરો સાથે લઈ ડંકા નિશાનો નીસર્યા.
અવલોકતાં એ સૈન્યને કાયર બધાં એ થરથર્યા.
ભડ પૃથ્વિરાજ ભુપાલના દુર્દૈવથી દિવસો ફર્યા

તૈયાર થઈ દિલ્હીપતિ જ્યાં પંથ પોતાને વળ્યો.
પૃથ્વીસિંહનો ભાણેજ ત્યાં આલ્હન જતાં સામે મળ્યો.
તેને નયનથી ભાળતાં બહુ રનેહ પૃથ્વીને બિછળ્યો.
આલ્હન બહુ આનંદથી પૃથ્વીસિંહને ચરણે લળ્યો.

આલ્હન તહાં બેઠો હતો વડપત્ર સઘળા પાથરી;
શિરના કપાવા કેશ ત્યાં પૃથ્વીરાજની દ્રષ્ટિ ફરી.
પામે જઈ તેની બહુ પૃથ્વીએજ ચેષ્ટા છે કરી,
મારી ટકોરી શિર ઉપર રીસ વ્યાપી તેને આકરી.

આદહન અતિશય ક્રોધથી ગાળ્યો! બહુ ગુસ્સે થયો,
 “મામા! ન શીર પર હાથ દો અધિકાર શું તમને રહ્યો?”
 “મુજ અન્નથી પોષાય છે તુજ કાય એ ભૂત્રી ગયો,
 તેથીજ તુજ મસ્તક પર અધિકાર મારો મેં કહ્યો.”

એવા વચન ભૂપતા સુણી દિલ શાંત તેનું થે ગયું,
 પુર ક્રોધનું ઉરમાં વધ્યું તે દૂર સઘળું વહિ ગયું;
 પણ વેળ પૃથિવ ભુપાળનું તેના હૃદયમાં રહિ ગયું,
 તેણે વિચાર્યું હાય! આ અપમાન મારું થે રહ્યું!

આદહન કહે “મામા! ભલે મસ્તક તમારું છે સહી,
 પણ દેહપર અધિકાર નૃપ! ચૌહાણ તારો છે નહિ;
 આપીશ આ શિર આપને તમ અન્નનો બદલો કહી,
 ક્ષાત્રત્વની કીર્તિ મને કાયા થકી કરવી રહી.

વસમા વચન એવાં સુણી પૃથુસિંહ ત્યાંથી નીકળ્યા,
 રવિરાજ પણ શરમાઈને તે પંથ પશ્ચિમને વળ્યા;
 સેવક થએલા સિંહને નિરખી નયન નિરથી ગળ્યા,
 ધરતી વિષેથી ધર્મના સિંહાસનો જાણે ટળ્યા.

ભારત ઉપર શાયતાનનું સામ્રાજ્ય જો આવી રહ્યું,
 યમદેવનું એહસાન! ભારતવર્ષ! કંપાવી રહ્યું;
 દુષ્ટો તણા સહુ દંભનું ફેરમાન, જો! ફાવી રહ્યું,
 પ્રારબ્ધ છે બળવાન બસ મૃત્યુ હવે આવી રહ્યું.

રાઠોડ નાથ કુનોજના બેઠા સભા મોટી ભરી,
મંડપ વિશે ત્યાં ચાંદની સ્વારી છટાથી સંચરી;
જેણે અચળ નિજ કાવ્યને તત્તવારથી કિર્તી વરી.
તેનેજ કાવ્ય-લતા ગણી પ્રિયનાથ વિષ્ણે જો વરી,

રાઠોડના દરબારની શોભા અલૌકિક ભાળતા;
વિસ્મય થયો કવિદેવ પણ મંડપ બધોજ નિહાળતા.
ચિત્રો અલૌકિક શોભતા સર્વત્ર દરશાવ્યા હતા,
દેખ્યાં છતાં તે દ્રવ્યને નવ શાંત આ નેત્રો થતા;

બહુ રમ્ય કાવ્ય કલાપથી કવિએ તહાં વૃષ્ટિ કરી.
ગીત ગાઇ નૃપ જયચંદના પ્રભુતા કહી તેની ખરી,
પણ અંતમાં પૃથુદેવની કિર્તિ અલૌકિક આદરી;
રાઠોડ તે સુણતા થયો કેાધાંધ વિરતા વીસરી.

તેણે કહ્યું; “કવિદેવ! શું પૃથુસિંહ છે નર કેસરી!
જેના હૃદયમાં કામની પ્રભુતા સદા એ છે ઠરી,
જે અંધ થઈ રતિરંગમાં નિજ શૌર્ય નાંખે પરહરી,
તેની સકલ સંસારમાં અપકિર્તિ આખર છે ખરી.

સામાન્ય શત્રુ આજ છે બળવાન ભારતવર્ષનો,
તેને સમય નવ આપવો નિજ ભાગ્યના ઉત્કર્ષનો,
આજે મને બહુ થાય છે દુર્ભાગ્ય કેરાં દર્શનો,
ભોત્તાં નથી ઘોરી રહ્યો ધુમી હિંદ પર કે વર્ષનો.”

સઘળા પરસ્પર આપણે તજી સંપ યુદ્ધે લાગશું,
લશ્કર અને સૈન્યે પછી નિર્વિર્ય સઘળા થે જશું;
ના ધર્મ, શૌર્ય, સ્વકિર્તી તે આ હિંદમાં રહેશે કશું,
યવનો તાણુ દાસત્વમાં દૃઢ આપણે સઘળા થશું.

એ રષ્ટ્ર કાંતીલ દેખવું પૃથુદેવ પોતે ચ્હાય છે !
આ હિંદના શત્રુ તણી દેખી દશા હરખાય છે !
અવળ મતિ ચૌહાણના ચિતમાં રહી નિરખાય છે !
રે ! રે ! કુસંપે હિંદનો મહાનાશ હાય ! જણાય છે !

આવી દશા છે આખરે પૃથુદેવ શરમાતો નથી,
હું છું વડિલ તોએ બુઓ ! તે લેશ અચકાતો નથી;
મારા થકી ન્હાનો છતાં નમવા મને ચ્હાતો નથી,
છે સત્ય આ સુજ શબ્દ તે બાલક તણી વાતો નથી.”

“મહારાજ ! પૃથ્વી ભુપાલને બહુ હિંદપર પણ ખ્યાર છે,
તેના હૃદયમાં દેશની ચિંતા સદા તૈયાર છે,
આ ભવ્ય ભારત પૃથ્વિના હૈયા તણો પણ હાર છે,
ને તેમ પૃથ્વી નરેન્દ્ર એ સંસારનો શબ્દગાર છે.

ચવનો તણા સહી ધાવ ભારતવર્ષને સંભાળવો,
પશુરાજ ઘોરી નરેશને દઈ દંશ પાછો વાળવો;
મદ મ્લેચ્છના હૈયા તણો તલવાર તાણી ટાળવો,
રહેવો નથી ચૌહાણ વિષુ ઘોરી કદી હારી જવો.

સચિત્ર નવલશા-હોંરજી. સચિ

પ્રકાશક:-શ્રી માર્ણજીવન પુસ્તકાલય, ધાવર રોડ-સુરત.

કીમત આઠે આના.

પૃથ્વિહં ક્ષત્રિય વિર્યનો સાક્ષાત સાચો અંશ છે,
 ચૌહાણનો જેનાવડે વિખ્યાતિ પામ્યો વંશ છે;
 જેના થકી નક્કી થયો દુષ્ટો તણો વિદ્રંશ છે,
 તેના પર તમને અહા ! શું વૈરનો બહુ દંશ છે.

પૃથુને હણી પૃથિવ તમે નકકી કહુંજ ગુમાવશો,
 અંધાર આ અવનિ વિષે અંતે ઉતારી લાવશો;
 ના ! ના ! વધુ કહેવું ઘટે દિલ દેશથી ન દુભાવશો,
 ચાહાણને માર્યા પછી જયચંદ ! આપ ન ફાવશો.

ચવનો તણાં ટોળાં બુઝો ! તિડ તુલ્ય આ ઉભરાય છે !
 અફગાન અરબસ્તાનમાં દુષ્કાળ હોય જણાય છે !
 તે દેહ ભારતવર્ષની થઈને દયાહિન ખાય છે,
 કહે ચંદ “શું જયચંદ ! તે નવ આપને નિરખાય છે.

દિલ્લી થકી કરી વૈરનો બંધુ તણા શીર કાપશો,
 તેથી ભલું તમ દેહને વિષ પાઈ મરણે વાળશો;
 મુસ્લો ન કરશો આપ કે દિલ દેશ સઘળો ટાળશો,
 માતૃલ્ય ભારત માતને થઈ પુત્ર આપ ન પાળશો ?

હું દેશથીજ વિનાશ ભારતવર્ષનો ભાળી રહ્યો !
 સંતાન માતૃશરીરને શું સાંભળ્યું બાળી રહ્યો !
 નો કિંદ આજ હવે બધું ગૌરવ અહા ! ગાળી રહ્યો !
 તે દેશને તેથીજ નિજ પુત્રો વિષે પાળી રહ્યો !

બંધુ થકી લઢતા પ્રથમ નિજ દેહને કાપો ભલા !
 સંસારને નિજ સ્વાર્થથી સંતાપ ના આપો ભલા !
 છલતા બધી ઉરની તમે નવ દેશપર છાપો ભલા !
 ઉદ્દેગ આ હૈયા તણે ચિરીને દહય માપો ભલા !

ભડભડ ચિતા મુજ દેહમાં રે ! રે ! સદા બળતી રહી !
 છે એજ ચિતા હિંદના હૈયા વિષે જળતી રહી !
 આંખો બુઝો ! એ કષ્ટથી દડદડ અહા ! ગળતી રહી !
 છે મોત ભારતવર્ષનું આગાહી એ મળતી રહી !

હઠ હોયના હઠપારની સઘળા કુસંપો પરહરો !
 હિંદુ તમે હિંદુત્વના હણુનારની હત્યા કરો !
 શાયતાનની સાથે જરા નવ પ્રેમ વાતો આદરો !
 છે તેજ ક્ષત્રિય ખાલ જે મહાકાલ મ્લેચ્છોનો ખરો !

આ સ્વાર્થ મારો છે ગણી ના દેશને કાપો તમે !
 ના ! ના ! પીધું પય તેજ આ જનની ઝહુર આપો તમે !
 ના વૈરને આ હિંદના મસ્તિક ઉપર સ્થાપો તમે !
 બેહાલ હાલજ હિંદ છે તેને ન સંતાપો તમે !

ભાઈ ! વિચારો અંતરે ! તમ દ્વેષથી મુઠ્ઠો થશે !
 ચવનો ચઢી આ હિંદની સુરભી શરીર બે ચૂંથશે !
 તમ પુત્રી, વધુ, કુલ દેવીની મ્લેચ્છો થકી લગ્નજ જશે,
 તે બોલ રાખા ! બોલ, તુજ આંખો ભલા ! અવલોકશે ?

ભાવી પ્રભ કહેશે “અહા ! ધિક્કાર એ જયચંદને,
જેણે હણ્યો નિજ દેશથી ભડ ભવ્ય ભારત વૃંદને;
અવલોકશે અબળાતણા દિલ ફાડતા આ કંદને,
ત્યારે જરૂર સ્મરશે તમે આ તુચ્છ સેવક ચંદને !

જાગો ! હવે જાગો ! સમય અધારને અતિવાર છે,
જીવતી હજી ત્રણ લોકમાં ચૌહાણની તલવાર છે;
રાઠોડ પણ રણક્ષેત્રનો સરદારને શણગાર છે,
ખંને અને એકત્ર તો બસ પાર ! બેડો પાર છે !

શક્તિ નથી ત્રણ લોકમાં તલવાર બે તોડી શકે !
વ્યક્તિ નથી મ્લેચ્છો વિષે જે સિંહ પર દોડી શકે !
ભક્તિ નથી જે પ્રાણને મૃત્યુ વિષે નેડી શકે !
ફાડી શકે કાયર જરૂર નીજકંઠ; જીવ છોડી શકે !

ડર છે પછી ? પૃથુસિંહ જ્યાં રાઠોડની સાથે મળ્યો,
ઘર છે પછી આ દેશ ભારત દેવનું; ભય ને ટળ્યો;
સર છે પછી શાયતાન પણ જ્યાં દેશ દિલડાંનો ચળ્યો,
શર છે પછી તૈયાર ને ઘોરી ફરી રણમાં વળ્યો.

ખાપુ ! લગાડો વારના હૈયા ઉઘાડી ખોલજો,
દિલદગ્ધ ના રાખો તમે ખુલ્લું દહય બસ ખોલજો;
મારા વચન વિશ્વાસ હઈ સત્યાંશ તેનો તોળજો,
ધર્મારૂપી રક્ષક રહ્યો ઉરમાં તમે તે રાળજો !”

“મોટા તણી મોટાઈ તે મિથ્યા કદી થાતી નથી ?
 પૃથુને પૃથા પૃથ્વીતણી શું લેશ નિરખાતી નથી ?
 મોટી ઘટા જે વૃક્ષની લખતી લતા સ્ફાતી નથી ?
 નમવા પૃથુને તેમ સુજ વૃત્તિ કદી સ્ફાતી નથી.

આવો ભલે ! આકાશથી અંગાર આ કાયા પરે,
 લાવો ભલે ! લોખંડની બેડી છતાં દિલના ઉરે;
 થાઓ ભલે ! દુશ્મન પ્રભુ જયચંદ ના પરવા કરે,
 ગાઓ ભલે ! ચૌહાણના ગીત શુબ્ધ શબ્દે આખરે.

ચૌહાણ નોકર ચંદના બની ત્યાં હતા મંડપ મહિં.
 આવા વચન સુણી તેમને બસ ! વૈર વ્યાપ્યું છે સહી;
 પણ શુભ ત્યાં પોતે હતા સુખ શબ્દ કંઈ બોલ્યા નહિ,
 ત્યાં દુબટ દૈવ પ્રકોપથી કુર્ણાટકી આવી રહી.

કુર્ણાટકી મંડપ વિષે જ્યાં નૃત્ય કરવાને વળી,
 પૃથુસિંહથી તેની અહા ! ક્ષણવારમાં દ્રષ્ટિ મળી;
 બાણે ઉપા આકાશથી બહુ રમ્ય ચાલે નીકળી,
 કે ચંદ્રની પ્રતિમા અહીં સાક્ષાત જગ વાટે બળી.

કુર્ણાટકી ચૌહાણને ત્યાગી ભલે આવી હતી,
 તેણે છતાં ચૌહાણ પર પ્રિતિ ખુબ દરશાવી હતી;
 કરતા પ્રથમ તે નૃત્ય શિર દિલ્હીપ્રતિજ નમાવતી,
 હૃદયે સ્મરી પૃથુને પછી નિજ કૃત્યમાં તલ્લીન થતી,

કહી તુમ્હ પુરૂષો માત્ર તે શિર ઢાંકતી ન કદી અરે !
 “છે માત્ર પૃથ્વી નરેન્દ્ર એ નર એક દિલ તેને સ્મરે !
 તેને નિહાળી તે સદા શિર ઢાંકીને લજ્જા કરે,
 તેણે પૃથુને ભાળતાં ઢાંકી દીધું શિર આખરે !

આ દ્રવ્યથી જયચંદને “પૃથુ છે અહીં !” શંકા ગઈ !
 “પકડો લલા ! પૃથુને તમે !” નિજ સૈન્યને આજ્ઞા કહી;
 પૂછ્યું પછીથી “ક્યાં અહીં કણાટકી ! પૃથુ છે સહી ?
 પૃથુવિણ તમે જો અન્યની લજ્જા જરા રાખો નહિ !”

વચનો સુણી આ વ્યંગના આશ્ચર્યમાં અળગા પડી,
 ખુશ્તિ હતી સંસારમાં તેની અહા ! સૌથી વડી;
 મૃદુ હાસ્ય મુખ ફરકાવતી સમજી ગઈ સલુણી ઘડી,
 જયચંદને સમજાવતાં તેને ન મુશ્કેલી નડી.

તેણે કહ્યું, “મહારાજ અહીં પૃથુદેવના કવિરાજ છે,
 તેથી કરી મેં તેમની શિર ઢાંકી થોડી લાજ છે;”
 છે ધન્ય પ્રેમ ! તને અહા ! તું જ્ઞાનિનો શિરતાજ છે,
 કણાટકીના દેહમાં પૃથુદેવનું સામ્રાજ્ય છે.

“પાછું હવે લઈ વસ આ શિર મેં ઉઘાડું છે કયું;”
 ઉત્તર સુણી જયચંદનું આનંદથી હૈયું ભર્યું;
 તેણે પછી નિજ નૃત્યને સંગિત મનોહર આદર્યું;
 ભ્રુવં ભવ્ય સર્વ સલાવિષે હાં ! તેમનું હૈયું હર્યું.

નિજ પુત્રીનો કરવા સ્વયંવર લબ્ય મંડપ ત્યાં કર્યો,
કુલગૌર લઈ નૃપ પુત્રીને મંડપ બધામાં છે ફર્યો;
આગળ જતાં પૃથુસિંહના પુતલા તરફ તે પરવર્યો.
પ્રતિમા તણો નૃપપુત્રીએ બસ! કંઠ વરમાલે ભર્યો !

પુતલા તણાં જ્યાં કંઠમાં નૃપપુત્રીની માળા પડી,
પૃથુસિંહ સંચુકતા લઈ ઝટ અધ પર બેઠો ચઢી;
ત્યાગી કનોજ જતાં ન તેને લેશ મુશકેલી નડી,
રાઠોડથી ચૌહાણની સેના સકલ રહી છે લડી.
પાછળ લડાઈ થાય છે ચૌહાણ આગળ જાય છે
કંઈ લક્ષ લોક લડાઈમાં વિરશ્રેષ્ઠ તોય કપાય છે;
હાથે જીએ ! આ હિંદ તે નિજ દેહને વિષ પાય છે,
શયતાન શાહબુદ્દીન મુણી સહુ રંગ આ હરખાય છે.

ચૌહાણ કેરો અધ ત્યાં દિલ્હી તણે પંથે ભળ્યો.
જયચંદનો સરહાર પણ લઈ સૈન્ય ત્યાં પાછળ વળ્યો;
અંધાર જગનો ટાળવા આકાશમાં રવી નીકળ્યો,
આલ્હન તહાં પૃથુદેવને સમશેર લઈ સામે મળ્યો.

તેણે કહ્યું, “મામા ! ઉભા રહેજો સમરણ છે આપને,
“મારુંજ આ મસ્તક ભલા કદી આપવું પડશે તને;”
“માથું તમારું દ્યો તમે રૂણમૂકત આપ કરો મને,
કાપ્યું તરત તલવારથી પોતાંતાણું શિર આલ્હને !”

આપ્યું પૃથુના હાથમાં “આ આપતું શિર દેયો!” કહી,
 “તેને તમે નિજ હસ્તથી ધરતી ઉપર નાંખો નહી;
 શિરહિન શરીર મુજ તે છતાં બસ ત્યાં સુધી લડશે સહી,
 રહેશે પ્રબલ તલવાર આ શિર સૃષ્ટિ પર પડશે નહિ!”

શિર પૃથ્વિરાજ ભુપાલ તે નિજ હાથમાં બેઠો ધરી,
 પણ ત્યાં વળિ નૃપપુત્રીને લાગી તૃષા અતિ આકરી;
 આપો “સ્વહસ્તે જલ તમે પૃથુ!” પ્રાર્થના તેણે કરી,
 શિર પૃથ્વિ પર નાંખી અહા! જલ ખ્યાલી પૃથુદેવે ભરી!

મસ્તક ધરા શાયી થતાં રણમાં અનર્થ અતિ યથો,
 આદહન વિના મસ્તક છતાં રણક્ષેત્રમાં લડતો રહ્યો;
 તે તર્ત્ત્વશૌર્ય વિહીન થઈ તણ પ્રાણ સ્વર્ગે છે ગયો!
 ચૌહાણ! મોહ તને અહા! બે સર્પ થઈ ડંશી રહ્યો!

રાઠોડના ચત્નો છતાં પૃથુ દ્વર્ગ દિલ્હી વિષે ગયા,
 નિજ પુત્રીના સૌભાગ્યની જયચંદને આવી દયા!
 તેણે પછી નિજ ભાટને ખોલાવીએ વચનો કહ્યા,
 “પ્રિય કંઠદેવ! હવે બધાં મુજ ચત્ન તે નિષ્કળ થયા.

દિલ્હી જઈ પૃથુને તમે મુજ પુત્રી અર્પો લગ્નથી,
 સઘળી ક્રિયા કરજો લલા! આજા દઉં આનંદથી;
 મારા હૃદયથી વૈરની જવાબા હજી બાતી નથી,
 તેથી મને ત્યાં આવતા વૃત્તિ કદી! થાતી નથી.

(દહાદી વિષે ચાહાણનો બહુ લજ્જા ઉત્સવ છે) થયો,
ભુમ્ભદ્ર અમળા ભાળતા દિન રાત પણ વિસરી ગયો,
ચાહાણ અંતાયુરતાણા રસમાંજ રસ બસ થૈ રહ્યો,
પૃથુરાજ સંયુક્તાતણા રૂપમાંહી મુગ્ધ બની ગયો.

ગૃહ કે તણ રતિ ભ્રેષ્ઠ તે દરબારમાં જતો નથી,
સંભાળવા બહુ સ્નેહથી પૃથિવ, પ્રજા રહાતો નથી;
તેના દૃઢ્યમાં કામનો અધિકાર બસ માતો નથી,
અમળા અને ચૌવન વિના ખીણ અન્ય કે વાતો નથી.

જે રાજ્યના અધિકારીઓ પૃથુસિંહને મળવા જતા,
“અવકાશ ના” કહી તેમને નૃપ નિશ્ચ પાછા વાળતા;
મળવા ન દે કેં લોકને પૃથુસિંહથી સંમેગિતા,
રે ! હાય ! ભારતવર્ષ ! તુજ અમળા દિવસ આવ્યા હતા !

અફઘાન નાનો દેશ છે આ હિંદના વાયવ્યમાં,
ત્યાં ઘોર નામે પ્રાન્તમાં સરદાર કેં અસુરો સમા;
સુલતાન ગ્યાસુદ્દીન હતો બલવાન યવનો સર્વમાં,
વળિ તેજ નૃપ અફઘાનનોના ધર્મની જેને તમા.

મહમદ કરી બધું હતો તેને અનાચારી અતિ,
બહુ સ્વારી તેણે હિંદપર નિજ સૈન્ય લઈ કીધી હતી;
તે સર્વમાં હારી જઈ અપકિર્તિ અતિ લીધી હતી,
જમ તુલ્ય જેને સર્વ ગીઝનીની પ્રજા અવલોકતી.

એ સર્જમાં નામદં તે હિંદુ થકી હાર્યો હતો,
જ્યારે થતો તે કેદ કહી “હું રંક” માફી માગતો;
“આવું ફરિના હિંદપર એવા વચન સમજાવતો !
પણે બેશરમ સુલતાન તે બોલ્યું બધું વિસરી જતો !

નવવાર તે નીચ હિંદથી હારી સ્વદેશે છે વળ્યો,
ત્યાં મૂર્ખ નૃપ જયચંદનો સંદેશ તેને છે મળ્યો;
દિલ્હી ભલા ! જીતવાતણે અવસર રૂડો અહીં નીકળ્યો,
રાઠોડ દ્રોહી બની અહા ! મ્લેચ્છો મહી જઈને ભળ્યો.

તૈયાર ઘોરી થયો ફરી આ હિંદને અકળાવવા,
બાણે શિયાળો ના થયા અતિ યત્ન સિંહને તાવવા;
સૃષ્ટિ તણે સંતાપ લાગ્યો સર્વને સંતાપવા,
આવ્યો અરે ! અવસર જીવ્યો ! સહુ મ્લેચ્છમય પૃથ્વી થવા.

આવી વિકટ વસંતી દશા પૃથ્વીસિંહ તે ભાળે નહિ !
દિલ કામની વ્યાપી અજબ પ્રભુતા કદી ટાળે નહિ !
વૃત્તિ વિષમ વિષથી હજી વિશ્વશ પર વાળે નહિ !
તે દેહની દૈવે દીધી ખલતા ખચિત ખાળે નહિ !

સરદાર ચાહુલીશય ત્યાં પૃથ્વીદેવને મળવા ગયો,
યત્નો કર્યા અતિશે છતાં મેળાપ તેનો ના થયો;
તેને વળી પટરાણીએ ગૃહપાર અભિમાને કર્યો,
અન્યાય સાંયુક્તા તણે દેખી ન ભુપ કેં ઉચ્ચર્યો.

અપમાન પોતાનું થતાં સરઠાર તે થેલો થયો,
તર્તજ તણ દિલ્હી જઈ યવનેશનો ચેલો થયો;
રાહને હવે સંઘામનો બહુ માર્ગ છે રહેલો થયો,
લઈ સૈન્ય ચાહુલીરાય તે રણક્ષેત્રમાં રહેલો થયો.

આણુ તણા નૃપદેવની કન્યા શ્રી ઇચ્છન જે હતી,
તે પ્રેમ બહુ પૃથુસિંહ પર હૈયા થકી વરસાવતી;
ભિમદેવ ગુર્જરાનાથની ઇચ્છન મહીં રહેતી મતિ,
તેથી પૃથુ લીમ ઉભયમાં ખટરાગની વૃત્તિ હતી.

દિલ્હી તણા નૃપદેવને વળી પુત્રી રતન જે હતા,
જે જહેનના જયચંદ, પૃથુ મસિઆઈ બંધુ તે થતા;
પૃથુને વધુ દિલ્હીપતિ શ્રીતુંવાર નૃપ રહાતા હતા,
કોધીત થયો જયચંદ બહુ દિલ્હી પૃથુને આપતા.

એ રીત અન્ય ભુપાલ સૌ દુશ્મન પરસ્પર છે થયા,
કોણે પ્રભુ આ હિંદ પર ના દેવને આવી દયા;
આ હિંદના હૈયા વિષે બિજા વૈરના પુષ્કળ રહ્યા,
એ પાપથી હિંદે અહા ! પરદેશીના જુલ્મો સહ્યા.

લઈ સૈન્ય નૃપ મેવાડનો પૃથુસિંહને પક્ષે ચઢ્યો,
ધોરી વળી લઈ સૈન્ય ભુપ ચૌહાણની પાછળ પડ્યો;
રાણો સમર મેવાડનો ત્રણ દિવસ અતિશય આથડ્યો,
મેળાપ પણ પૃથુરાજનો ના થાય ! તે દેખી રડ્યો.

આ તેજ પૃથ્વી ભુપાળ જે રણક્ષેત્રમાં જઈ ગાજતો,
જેની પ્રબળ સમશોરથી ઘોરી સદા હાર્યો હતો.
બસ મસ્ત થઈ રણમાં સદા જે સિંહની સામે થતો,
તે આજ અબળા દેહને બસ ! આંખથી અવલોકતો !

આવી દશા દેખી સમર મેવાડનો સ્વામી દ્રૌણે,
શુક કંઠમાં દઈ પત્ર પછી તેણે પૃથુ પર પાઠવ્યો;
ત્યાંથી ઉડી શુક પક્ષી તે ચૌહાણ રણ વાસે ગયો,
પૃથુરાજ સંયુક્તા થકી જલમાં કિડા ખેલી રહ્યો !

પોપટ તહાં બેઠો જઈ એ દ્રૌણ કાંતીલ દેખતાં,
ગિઠી જઈ નાંખી પછી પૃથુ કામથી નિવૃત્ત થતાં;
મેવાડના સ્વામી તણાં તેમાંજ હસ્તાક્ષર હતા,
પૃથુદેવ ગાળ્યો ક્રોધથી બસ શબ્દ તે અવલોકતા.

ધમધમ ધસ્યું ઉર લોહી ત્યાં શીરમાં ખુમારી છે વહી,
આવ્યો ધસી ઘોરી છતાં મુજને ખબર શું ના થઈ;
તે હસ્ત બે બેડી પછી આવ્યા સમર શરણે સહી,
સમરે દીધો ઠપકો છતાં પૃથુ શબ્દ પણ બોલ્યા નહી !

ડંકા નિશાનો યુધ્ધના આજે ફરી વાગી રહ્યા,
નામદં કાયર નીચ તે ભય પામતા ભાગી રહ્યા;
રણ રંજના રસીયા અહા ! માયા બધી ત્યાગી રહ્યા,
સંગ્રામને શરણે જઈ મૃત્યુ હવે માગી રહ્યા.

ખીજે ! દિવસ સંયોગિતા બહુ શોક પામી છે ઘણી,
 રે ! હાય ! મારા પાપથી દુખીની દશા થઈ આપણી;
 છું હુંજ અબળા જન્મમાં નકકી ઠરી મહા પાપણી,
 રે ! મેંજ મોહ વધારીને કરી દુર્દશા ભારત તણી.

તેણે કહ્યું, “પ્રાણેશ ! પૃથુ ! બહાલા ! ભલે રણ સંઘરો,
 રમતા હતા મુજ સાથ ત્યમ રણક્ષેત્રમાં રમતો કરો;
 ના મોહ મુજમાં રાખતા પગના કદી પાછો ભરો,
 ચૌહાણ વીર ચુકામણી ! ના ટેક એ કદી પરહરો.

બહાલા ન ચિંતા રાખશે રણમાં કદી પડશે તમે !
 આવી મળીશ હું સ્વર્ગમાં પ્રાણેશ ! ત્યાં જડશે તમે !
 વરવા સરસ સુરપત્નિની કન્યા ખચિત લડશે તમે !
 સ્મરતા સ્વરૂપ માફ પ્રિતમ ! ના શોકમાં રડશે તમે !

પણ દેખતા દેવાંગના ભુપ મુગ્ધ પાછો થઈ ગયો,
 આંખો ભરી અંતે અહા ! અલબેલી અવલોકી રહ્યો;
 બાણ્યું ન કે દીન કયાં ઉગી સાંજે દીવાકર કયાં વહ્યો,
 ત્યાં અંદ સૈન્ય પ્રચંડ લઈ નિજ પંડને હાજર થયો.

અવલોકતાં એ દ્રવ્ય તે કોઘે ફરી કોપ્યો અતિ !
 “જો ! થાય, રાજા ! થાય ! તારી હાય ! દુઃખે દુર્ગતિ !
 મોહાંધ પાછો કાં થયો પલટી અહા ! તારી મતિ !
 રે ! રે ! સુમાવી તે બધી ચૌહાણની કિર્તિ હતી !

હજી હાડ ચર્મ રૂધીરની કાયા અરે ! છોડે નહિ,
ઘોરી ધર્યો તુજ પર છતાં ગોરી હજી જોડે રહી;
ચૌહાણનું રજ વિર્ય શું આ દેહમાં દોડે નહિ,
દે મોહને મારી હવે પૃથુસિંહ પણ તોડે નહિ.

છે સિંહનો સંતાન તું ! બસ ! જાગ એટલી વાર છે,
ઉઠ, થા ! ઉભો ! રણક્ષેત્રમાં હાજર બધા હથિયાર છે;
ક્ષત્રિય તણો તું પુત્ર છે તુજ કાજ રણ તૈયાર છે,
તુજ હસ્તમાં ચલકાવજો મદ મર્દિની તલવાર છે.”

પૃથુદેવ રણ પંથે વળ્યો મહાયુધ્ધ જો ચાલી રહ્યું,
ધડ ધડ કપાતા મસ્તિકા પુર હાથ ! શોષિતનું વહ્યું;
ચિત્કાર ત્યાં જો થાય છે ! ધાર્યું પ્રભુનું તે થયું,
ભડ ભવ્ય ભારતવર્ષ ! તે હઠપારનું સંકટ સહ્યું.

ધમધમ ધરા ધ્રુજતી હતી પૃથુસિંહના સૈનિક વડે,
આજે જીઓ ! નર કેસરી ચવનો ઉપર રણમાં ચઢે;
નિરખી શ્રી ભદ્રભુપાલને સ્ત્રોત્થો મરણ પામી પડે,
અફગાનની અબળા જીઓ ! વૈધવ્યના ભયથી રડે.

બાણે પ્રભુ પોતે લઈ લશ્કર સકળ યુદ્ધે ગયા,
દુશ્મન તણાં દિલ તોડવા તેમાં ન કૈં રાખો ક્યા;
રણ એજ ભારતવર્ષનું કારી પ્રયાગ અને ગયા,
કૃષ્ણે ગીતાના ગાનમાં પણ એજ વચનો છે કલા.

હ્યો દુષ્ટ દિલને ફેડતી સમશેર આજે હાથમાં !
 શખો અગડ શ્રદ્ધા તમે ધનશ્યામમાં-જગનાથમાં !
 ભય હોયના ભડને કદી શયતાનના સંગાથમાં !
 આવી શકે અવનિ કદિ વ્ય'ડળતણી શુ' બાથમાં !

એ શખના હોંકારથી મહા યુષ્મ ત્યાં ચાલી રહ્યું,
 ધડધડ કપાતા મસ્તિકો પુર ખૂળ શોણિતનું વહ્યું;
 ચિત્કાર ભારે થાય છે ધાર્યું શ્રી હરિનું તે થયું,
 દેખી પૃથુને યુદ્ધમાં ઘેરીતણું દિલ થરથયું.

કંઈ મસ્તિકો ધડથી જુદા થઈ રકત બહુ વહી જાય છે;
 મારો ! હઠાવો ! દુષ્ટ આ નામર્દ જન નિરખાય છે,
 “હરહર શ્રીવિરમહાદેવ !” એ રણશખ્દ જો સંભળાય છે.
 યવનો સુણી એ શખને દિલગીર હૃદયમાં થાય છે.

“અદ્ધા-હુ-અકબર” એમ કહી પ્રભુ આશ્રયે યુદ્ધે ચઢયા,
 તેના જુઓ ! શા હાલ થઈ નિર્વિર્ય તે રણમાં પડયા;
 કરવા અધર્મ અહા ! અતિ તોફાન કાળે આથડયા,
 પણ નાશ તેનો થૈ ગયો કંઈ દુષ્ટ શ્રહ આજે નડયા !

ઘેરીતણી આ અવદશા જ્યારે સમર કાળે ગઈ.
 તેના હૃદયમાં તે સમે અતિશે દયા પ્રકટી સહી !
 તેણે કહ્યું, “ઘેરી ! તમે રણમાં વિજય પામેા નહિ !
 તો વ્યર્થ કાં હઠથી અહા ! આ સૈન્ય સંહારો અહિં !”

ઘોરી કહે, “યુજ ભાઈનો હું રંક નોકર છું ખરો !
તેને પુછવી યુધ્ધથી પાછો વળું કૃષ્ણ કરો !
શક્તિ ન લડવા છે રહી મેં માર ખાધો આકરો,
ના ! ના ! તમે આજે હવે લઈ સૈન્ય રણમાં સંચરો.”

આ શબ્દ મહામહાઘોરીના છે સર્વથા સાચા ગણી,
નિશ્ચિંત તુર્ત બની ગઈ રજપૂત સેના આપણી;
કિંમત ન કરવી કાંઈપણ ચવનો તણાં શબ્દો તણી,
ના ના, દયા દર્શાવતા દુરમન જરૂર દેવા હણી.

પૃથુદેવનું જ્યાં સૈન્ય થઈ નિશ્ચિંત ત્યાં બેસી રહું,
ત્યાં શાહને છાન્નત મહી જલ્દી જવાનું મન થયું;
તેણે પછી નિજ સૈન્યને સમશેર લેવાનું કહું,
ધર્માધ તેની દેહમાં બસ દંભનું શોભિત વહું.

દૈને દગો તેણે કીધો ભારી ધસારો આખરે,
વિશ્વાસમાં રહી ત્યાં બધી રજપૂત સેના શું કરે,
તોએ હતા તે સિંહના સંતાન સસલાથી ડરે !
આલ્યો ફરી સંગ્રામ ત્યાં શું દેહ ધારી શકરે !

રહી દૂરથી બાળી રહ્યો ચામુંડ આ સંગ્રામને,
ઉરમાં સદા રમરતો હવે માળાગૃહી ઘનશ્યામને;
આંખો થકી અવલોકતો તે યુદ્ધના અંજામને.
કદ્યું હતું તેણે જરૂર આ યુદ્ધના પરિણામને.

ભડવીર તેને ભાળતા શાણો સમરસિંહ ત્યાં ગયો,
 “આમુંડ ! હું રાખો નહિ આ મોતનો અવસર રહ્યો;
 લડવું પરેપર હાય ! એ મુખાંધને કાં વશ થયો,
 જો ! આર્તનાદ પ્રચંડ તારા હિંદ કેરો ચે રહ્યો.

ત્યારે ઉભો રહી ફર એ ચિત્કાર તું અવલોકશે,
 પૃથુતું પડે શોષિત ભલા તેથી અહિં રાજ થશે !
 એથી ધરા પર ધર્મતું સામ્રાજ્ય અંતે આવશે ?
 ના ! ભાઈ ! ના ! એવું કરો તમ દેશની પ્રભુતા જશે !

આલો ! ચઢો રણ જંજમાં નાના પ્રતિજ્ઞા સાંભળો !
 સામાન્ય શત્રુ હિંદનો તેને ન આપો આ પળો.
 સંગ્રામમાં સમશેર લઈ શાણો ! હવે સત્તર વળો !
 હરને સ્મરી ફરી અંતરે તીરતાણી પાછા નીકળો !”

“ત્રણ લોક આ પલટે છતાં મુજ ટેક તે તૂટે નહિ !
 આકાશથી રવિરાજની પ્રતિભા કદી છુટે નહિ !
 સિંધુ થંકી જલની કદી ધારા ભલા ! ખુટે નહિ !
 માફ વચન દૂધનો કદી ઉભરો બની ફૂટે નહિ !

લોખંડ ના લેવું છતાં લો કાષ્ટનો દુકડો મને !
 આપો ! મને આપો ! ભલા ! આ કાષ્ટ તીર ધનુષ્યને,
 તેથીજ હું સિંધા કંઈ ચંડાળ શાહપુત્રીન ! તને !”
 એ સિંહના અપ્પડે થયો અંતાપ યવનો સર્વને !

ચિટેકટીન વાતો. ચોકટનો એકો (સચિત્ર)

પ્રકાશક:-શ્રી માર્ગજીવન પુસ્તકાલય ટાવર રોડ-સુરત.

કીમત આઠ આના.

ચામુંડ એ વચનો વદી લઈ કાઢે થોડું હાથમાં,
 રણમાં ધસ્યો તે કેસરી ત્રણ લોક લેવા બાથમાં.
 જઈને ઉભો બસ ગર્જતો ચૌહાણની સંગાથમાં,
 ચામુંડને દેખી અહા ! ભુસ્સો વધ્યો નરનાથમાં;
 “પૃથુદેવ ! ના ડર્યો કદી રણ એજ તારું તાજ છે.
 સમશેર, બાલા, ઢાલને આ ખડ્ગ તુજ સામ્રાજ્ય છે,
 જીવતા મળે પૃથિવ મરણથી સ્વર્ગ સુખ તારાજ છે !
 લલના હવે સંગ્રામની છે એજ જયની લાજ છે !

× × × ×
 આ તેજ પાણીપત અહીં કૈરવ અને પાંડવ લડયા !
 આ તેજ પાણીપત અહીં ભડલીંગમ જેવા આથડયા !
 આ તેજ પાણીપત અહીં નૃપ કર્ણ દૂર્યોધન પડયા,
 આ તેજ પાણીપત અહીં જ્યાં પ્રાર્થ પાણુ યુદ્ધે ચઢયા.

કૃષ્ણે કલ્પે ઉપદેશ હણે એ યત્રને પાણીપતે !
 ગરવા ગીતાના શબ્દ તે ગાણ રહ્યા પાણીપતે !
 ગ્રીસ દોમ અર્જ યુરોપ સહુ આંજ દીધા પાણીપતે !
 બહુવાર આ ઘોરી ભુઓ ! લાલ ગયો પાણીપતે !
 અહીં ! બાજ રણમાં કર્ણનું લશ્કર છવાયેલું હતું,
 અહીં બાલવિર અભિમન્યુનું મસ્તિક ધવાયેલું હતું;
 “બેટા ! ચઢો રણ યુદ્ધ” ગીત અહિં તે ગવાયેલું હતું,
 પાણુ આજે મહાભારતનું પ્રકરણ અહીં ખેંચેલું હતું !

મહાયુધ મહાભારત તણું જોનાર તે રણ આજ છે !
 આંસુ અમારા હિંદના ધોનાર તે રણ આજ છે !
 ભારતતણું અશ્રુવળી દહોનાર તે રણ આજ છે !
 ભડ સર્વ ભારતવર્ષના જોનાર તે રણ આજ છે !

કુરુક્ષેત્ર આ ! કૌરવ ઉભા અહીં સૈન્ય લઈ સંગ્રામમાં,
 અહીં કૃષ્ણચંદ્ર પ્રભુ ઉભા અનુરક્ત થઈને પાર્થમાં,
 તેણે હતો ઝુસ્સો ભર્યો 'યુદ્ધે ચઢો' નરનાથમાં,
 આવી શકે અવની બધી યત્નો કરેથી બાથમાં !

x x x x

ગાળ રહ્યો હળ તેા જીવ્યો ! જયકાર નૃપ શૌહાણનો,
 આવી રહ્યો આજે ખચિત અવસર જગત નિર્વાણનો;

x x x x

ઝુજ હિંદપર નકકી થયો પરમેશ પણ પાપાણનો,
 છે નાશ ! ભારત ! નાશ ! તુજ સૌભાગ્યનો-તુજ ભાણનો !
 મારી ભુમિયો દેવની ! તુજ મોત માતા ! થાય છે !
 રે ! હાય ! આ કંપે કલમ ! દિલ-દગ્ધ થાય-ચિરાય છે !

જો જાય ! ભારત જાય ! તુજ સ્વાતંત્ર્ય આજે જાય છે !
 કેં થાય ! દિલમાં થાય ! બસ ! આઘાત ! પ્રાણ ચિરાય છે !
 સૌભાગ્યથી ભારત ! તને પાછું કરી શું વાળશું ?
 પાછી કરી દ્રષ્ટિ અમે જનની પરે શું વાળશું ?

ક્યારે ફરી માતા અમે સંકટ તમારા ટાળશું ?
 ક્યારે અમારું તે અમે પાછા ફરી સંભાળશું ?
 ના શોક ! કર ! દિલ્લવ્યર્થ ના ! ના ! નાંખ આસુ આંખથી,
 એ દેવનો છે ખેલ ત્યાં ધાર્યું કદી થાતું નથી,

ભારત ! ભલે સૌભાગ્યહિણ થઈ જા ! અમારા પાપથી !
 'કહિશું અમે પણ એક દિન ઝુઝ્યાહતા, સંતાપથી !
 આજે ભલે તુજ કીર્તિને ધુળમાં અમે નાંખી હશે !
 થઈ કુર જે ક્ષેત્રે તને અંધારમાં રાખી હશે !

છે તેજ તુજ ખ્યારી ભુમિ પાછી તને ઉષ્મારશે !
 અવતાર કૃષ્ણ નરેન્દ્ર લઈ માતા ! તમોને તારશે !

*

*

*

*

ત્યાં તો ધસી ઘોરી જીઓ ! સામે થકી આવી રહ્યો !
 સરદાર ચાહુલીરાય પણ નિજ દેશ દર્શાવી રહ્યો !
 પૃથુદેવને કુલદ્રોહી તે નિજ શક્તિથી તાવી રહ્યો !
 ઘર ફૂટતાં ઘરનો જીઓ ! વૈરી અહા ! ફાવી રહ્યો !

તેને નિહાળી યુદ્ધમાં આમુંડ ગરજ્યો રાખથી !
 ઓ દુષ્ટ ચાહુલીરાય ! શું હજી લેશ શરમાતો નથી !
 તુજ શાહને જો ! જો ! હણું મુજ તુચ્છ તે આ કાષ્ટથી !
 લઈ ખડ્ગને લડવું હવે આ દેહની ઇચ્છા નથી !

એવું કહી બોરી ઉપર જ્યાં છોડવા તીર તે ગયો !
 “સુલતાનનો વધ હું કરું” ચૌહાણ એવું ઊચ્ચર્યો !
 “તું માર ! ચાહુલીરાયને જે દેશનો દ્રોહી થયો !
 ચામુંડ ! વાર લગાડ ના !” એ હુકમ ચૌહાણે કહ્યો !

“હિંદુજ ચાહુલીરાયને ચૌહાણ ! હું મારી શકું,
 નકકી વળી આ શાહને થોથે હું સંહારી શકું;
 શકિત હજી તલવારથી ત્રણ લોકને તારી શકું,
 હું સિંહને ધસતો હજી આ કાબટથી વારી શકું.”

તું ખોલ ! રાજા ખોલ ! હણવા આપ આજ્ઞા શાહને !
 પણ કોણ વ્યર્થ કરી શકે દૈવે રચેલા રાહને !
 ચાહુલ હજી છે બાલ, દે બસ ! શાહને હણવા મને,
 બે બે ! પછી ચૌહાણ ! દે તો દોષના તું દૈવને.

હિંદુજ ચાહુલીરાયને હણવા ન હકને આદરો,
 સિંધુ દહ્યમાં સ્નેહનો રાખો ! હજી રાખો ખરો !
 ણિંદુ રૂધિરતું એક પણ છે ત્યાં સુધી પણ એ કરો !
 ઈંદુ બુચો ! આકાશનો તેને જરૂર અનુસરો.”

“ના ! ના ! હવે શબ્દો કશા ચામુંડ ! હું ચ્હાતો નથી !
 કર નાશ ચાહુલીરાયનો પય સર્પને પાતો નથી,”
 તિર ત્યાં છુટ્યો પડયું વજ્ર શું બણે તુટી આકાશથી;
 ચાહુલ ગયો સ્વર્ગ મરી ચામુંડ ! તારા કાયથી !

ખીજે પળે ત્યાં શાહનો તીર એક આવ્યો છે વળી !
ચામુંડ ચાલ્યો સુષ્ટિ આ તણ દેવને પંથે પળી !
ત્યાં ચંદ્ર મંદિરમાં થયો છે કેદ એ ખબરો મળી !
એ દ્વાર બંધ થયા અહા ! નહિ તે શક્યો ફરી નીકળી !

તાકયું પછી તીર શાહપર પૃથુએ મરણની લ્હાણથી !
તીર વ્યર્થ તે ત્યાં થૈ ગયો દોરી તુટી ગઈ બાણથી !
ખીજો ચઢાવ્યો તીર પણ અમ દેવમાં પ્રભુતા નથી !
ભાગ્યું ધનુષ્યજ હાય ! તે તુટે ન જો પાણથી !

અવલોકતાં આ દ્રવ્યને પૃથુસિંહ પણ કંપી ગયો,
તેણે કહ્યું, “મારો પ્રભુ ! મહાકાળ અહીં આવી રહ્યો;
ચૌહાણના હાથે ચઢ્યો તિર તુચ્છ તે આજે થયો,
મુજ ભાગ્ય કેરો ભાણ તે અસ્તાચળે આજે ગયો.

યુધિ હઝારો મેં કર્યા હાથે હણ્યાં કંઈ મહારથી,
ઉપલોગ ઝાઝા લોગવ્યા બાકી કશું રાખ્યું નથી;
જે ! જે ! હવે મૃત્યુ વિના મુજ દેહને શાંતી નથી,
આવું તમારા ચર્ણમાં પ્રિય પાર્થના મહા સારથી.

મારા વિલાસે હાય ! વાળ્યો નાશ ભારતવર્ષનો,
રે ! રે ! હણ્યો મેં હાથથી આદર્ષ તુજ ઉત્કર્ષનો;
આંખો ચિરાયે ! થાય છે તુજ દર્શનાના દર્શનો,
પણ હાય ! છે ન ઉપાય આવ્યો કાળ તારા હર્ષનો.

ચિંતા નથી મૃત્યુ તણી મા ! એજ ચિંતા થાય છે !
 ક્ષાત્રત્વ પામ્યું નાશ આ સહુ આર્યતા પલટાય છે !
 તારૂં શિયલ શયતાનના ચરણે થયું નિરખાય છે !
 ફિલ દર્દથીજ ચિરાય ! માતા ! શોક તેનો થાય છે !

પણ શોકના દિવસ રાખ-તું રણ છે પથારી પાથરી,
 ક્ષાત્ર તણો છે ધર્મએ ડરવું ન મ્હારે શ્રી હરી !”
 એવું કહી પાણીપતે ખેલી રહ્યો નર કેસરી !
 તલવાર ભાલા તીરથી યવનો તણી હિંમત હરી,

રાણો સમરસિંહને કુંવર કલ્યાણ, બાળક ચંદનો !
 ચામુંડ, યાહુલ રેણું એ શીરતાજ ભારત વૃંદનો !
 તે કાળ સઘળાનો થયો કરતા સ્વ ભુમિને વંદનો,
 પણ કાળ ના આવ્યો કેદિ કવિચંદ ! તારા છંદનો !

પૃથુસિંહ શાહના હસ્તમાં રે ! કેદ આખર છે થયો,
 તારો સિતારો હિંદ ! તારા પાપથી ગુલ થૈ ગયો;
 અંધાર તારા ભાગ્યમાં એ ભદ્ર ભારત ! છે રહ્યો !
 મહાકાળ તારા બાળનો વિકાળ વાયુ છે વહ્યો !

પૃથુદેવની રાણી ગધી પ્રજાવાનીને અગ્નિ બળી !
 આજે અમારા હિંદપર અંગારની વર્ષા ગળી !
 ભારત દબાયો દુઃખમાં દુર્દૈવની આશા ફળી !
 અમૃત મહીં બસ ઝેરની વૃષ્ટિ ગળી ! વૃષ્ટિ ગળી !

ચોંસક વીરો, સૈનિક, નગર નરનારી, સ્વર્ગે છે ગયા,
બાળ્યું, લુટ્યું દિલ્હી બધું શાહે અનર્થો આદર્યા;
પણ રોમ ગ્રીષ્મ મિસર અને કાર્ટેજના મૃત્યુ થયા !
“ત્યારે બુઓ કે વર્ષના હિંદુ અમે કાયમ રહ્યા !”

પણ જો હવે હિંદુત્વની જ્વાળા ન પાછી જાગશે,
તો હિંદ આ હિંદુત્વને કે વર્ષ કેડે ત્યાગશે !
હૈયા સુનો હિંદ હજી નિદ્રા તણી જાગત થશે !
કે કદપના સમ્રાટ મહા આત્મા તણી પાછળ જશે ?

પૃથુ એજ માતા મંદિરે કવિચંદ તેને પાઠવ્યો,
બંને ભિડાઈ દ્વાર ત્યાં બસ ! માર્ગ બંધ બની ગયો;
બેસી તહાં ચંદ પછી ‘પૃથુરાજ રાસો’ છે કર્યો,
પશ્ચાત ઉઘડયાં દ્વાર ત્યાં કવિચંદ રણમાં સંચર્યો.

પણ હાય ! શું અવલોકશે ત્યાં રક્તની સરિતા રહી !
આ ભવ્ય આર્યાવર્તની પ્રભુતા બધી પલટી ગઈ !
કવિચંદની ઇચ્છા અતિ પૃથુસિંહને મળવા થઈ !
ગિઝની ગયો કવિચંદ હું “પૃથ્વી તણી ચાલ્યો !” કહી !
પૃથુસિંહ કેદ પડ્યો હતો ગિઝની તણા કારાગરે,
દેઆવ દુર્ગ દિવાલનો દેવાંશીનું દિલકું દહે;
પણ એજ હુઃખોને હવે પૃથુસિંહ પણ પોતે ચહે !
દે ! માત ઇશ્વર ! માત દે ! ચૌહાણ આનંદે કહે !

પણ શાહ ને શયતાનનો સન્નિવ્ર સાથો જાણવો !
અંધારને અમૃત કહી પાઠક ! કહિ ન પીછાણવો;
અગ્નિ શીતલ જો થાય તો વિશ્વાસ યવને આણવો,
પ્યારો સહોદર સર્પનો સુલતાનનેય પ્રમાણવેલ.

શાહે અહા ! ફેડાવી છે પૃથુસિંહની જો આંખને,
ત્યાં ચંદ્ર પોતે જઈ મળ્યો બહુ પ્રેમથી ચૌહાણને;
સોમણ તણી બેડી હતી પગમાં પડીપૃથુરાજને,
તોએ ઉભો થૈ જઈ મળ્યા તે ચંદ્ર કવિ સમ્રાટને.

x x x x

આ તેજ પૃથ્વિ ભુપાલ નૃપ જેનું વિષમ લલ્લાટ છે !
જેની સુકિર્તી ગાય કંઈ કવિ શ્રેષ્ઠ ચારણ ભાટ છે !
જેને સદા હિંદુત્વના ઉત્કર્ષના ઉચ્ચાટ છે !
હાર્યા છતાં તે હિંદના હૈયાતણા સમ્રાટ છે !

x x x x

“ઓ આવ ! બહાલા ! ચંદ્ર ! સહુ સંતાપ મારો ટાળવા !
આવો તમારા મિત્રને કવિરાજ ! બહુ સંભાળવા;
યત્નો તમે લાખો કીધાં સુજ દેહને પણ પાળવા,
પણ ભાગ્ય જ્યાં ઠાપ્યો તહાં યત્નો ઘટે મિથ્યા થવા !

તે હિંદ આ મારો જીઓ ! મુજ હાથથી ને જાય છે !
ઓ અંદ ! ને હૈયું ચિરી ત્યાં ભવ્ય ભડકા થાય છે !
ને ભારતી રહતી બની મુજ પાપથી પસ્તાય છે !
મારી ભુમિ મ્હેન્છો તણાં ચરણે જીઓ ! અથડાય છે !

હું અંધ થઈ મતિમંદ મેં ભારી વિલાસો આદર્યા,
ઉત્કર્ષ કરવા હિંદનો રે ! રે ! પ્રયત્નો ના કર્યા;
પ્રજાલોક મુજ તલવારથી થઈ તૂચ સઘળા થરથર્યા,
પણ મેં નહિ ઉત્કર્ષ કરવા હિંદના યત્નો કર્યા.”

“પૃથુસિંહ ! દૈવગતિ કદી પ્રભુ ! નષ્ટ તે થાતી નથી !
ભુમિ કોઈની સાથે જીઓ ! ગઈ ના અને જાતી નથી !
પૃથ્વી જતી પરલોકમાં પૃથુસિંહ નિરખાતી નથી !
દુખ વેઠવા ક્ષત્રિય વિના કદી અન્યની છાતી નથી !

ભુખ દર્દ દુખના વેઠવા ક્ષત્રિ થયા સંસારમાં,
આવ્યા પ્રભુ અવની ઉપર થઈ આર્યના અવતારમાં;
રાખો હવે દીક્ષ આપનું દૈવેશ જગદાધારમાં,
કાયા સમર્પણ આ કરો આનંદથી કિરતારમાં !”

“નાના ! મને કવિચંદ ! કંઈ ચિંતા નથી મરવા તણી,
રમતા રણે મરવું ખરું એ છે પ્રતિજ્ઞા આપણી;
પણ હિંદ મુજ પરહસ્તમાં ને જાય ! એ ચિંતા ઘણી,
મારી પ્રજા ! મારી ભુમિ ! ને યાય દુર્ગતિ તે તણી;

દિલ્હી સદા મેં પ્રેમથી પાળ્યું અને પોષ્યું હતું,
દિલ્હી તણું દુખ મેં અહા ! મુજ દેહ ગણિ શોષ્યું હતું.
દિલ્હી સદા મેં આત્મના બલિ આપી સંતોષ્યું હતું,
દિલ્હી તને મેં દેહતું ઈંદ્ર રક્તપણ પોષ્યું હતું;

માતા ! તમારો પુત્ર અંતે જાય આજે આયમી,
પણ શોકના કર દૈત્યના દિલ ખૂળ મેં નાંખ્યા હમી.
અવતાર દે અત્રે ફરી કહું એજ તુજ ચર્ણો ચુમિ !
મરતા હજી કહું હિંદ આ મારી પ્રજા ! મારી ભુમિ !”

“આ દેહ પણ મરતી વખત આત્માતણી થાતી નથી !
જે ! જે ! પ્રભુ ચૌહાણ ! તે જીવ સાથે કંઈ જાતિ નથી !
કાયા કદી આત્મા તણી પાછળ પછી ધાતી નથી,
છે દેશ મિલકત દેહની, આત્માની ફહેવાતી નથી;

તુજ દેહ ભારતવર્ષની તે હિંદને અર્પણ કરી,
સર્વસ્વ તું થાકયો હવે રણમાં સર્મપણ આહરી.
સ્મરશે તને હિંદુ બધા તારું સદા તર્પણ કરી !
તુજ નામ કાયમ રાખશે સંસારમાં સ્વાર્પણ કરી !”

જ્યાં ભાગ્ય વૈરી થાય ત્યાં કાયા ન સંતાપે હડો !
પણ તોય સ્મરી નિજ પૂર્વજો આનંદથી મરવા ચડો !
ના શોક કર ભારત હવે હર્ષે બધા સંકટ સડો !
“જય પૃથ્વિરાજ ભુપાળનો !” પણ એકવાર ફરી કહો !”

પૃથુ ચંદનો લેટો સુણી ઘોરી બહુ કાપ્યો ફરી !
 પૃથુને અધિક બેડી જડો શાહે વળી આજ્ઞા કરી !
 ચંદે બનાવી છંદ ત્યાં શાહની સુકિતિ આદરી !
 કરી પ્રાપ્ત પ્રિતિ ઘોરીતણી પૃથુના હુખો નાંખ્યા હરિ !

પૃથુ શબ્દ વેધ કરી શકે ચંદે ખબર કહી શાહને !
 આશ્ચર્ય તે પામ્યો અતિ સુણી શબ્દ વેધી ભુપાલને !
 તોડી શકે ચૌહાણ શું દશ દારના દિગપાલને !
 જાણ્યો ન રાક્ષસ હાય ! તે નિરખી પૃથુ બેહાલને !

કરી સમ લોહતવા ઉપર ચઢી શાહ બેઠો છે સહી !
 તહીં ગુપ્ત ચંદે છંદમાં ચૌહાણને મુચના કહી !
 ચૌહાણના તીરની તહાં ઘોરી પરે સ્વારી ગઈ !
 ચાલ્યો ગયો ચંદાળ તે તણ પ્રાણને દોઝખ મહીં !

લઈ હસ્તમાં હથિયાર શાહના સૈનિકો આગળ ધસ્યા !
 મારી પરસ્પર ખડ્ગ ત્યાં પૃથુ ચંદ સ્વર્ગે જઈ વસ્યા !
 દેખાવ એ અવલોકતા ચપનો બધા આવે ખસ્યા,
 ચૌહાણની કિર્તિ અહા ! પ્રભુ ભેઈ આકાશે હસ્યા !

ચૌહાણ પૃથુના વંશના છેલ્લાજ વંશજ શોભતા !
 રાજાશ્રી બહાદુર હુકમ તેજ પ્રતાપસિંહ નામે હતા !
 તે ચુકત પ્રાન્તમહિં ઇંટાવા ગામમાં વસતા હતા,
 નિજ પાંચ વર્ષથી પ્રાન્તની ધારા સભા ચોભાવતા !

દુર્દૈવી કિન સત્તરમી મે ઝોગણીસસો પચ્ચીસ વિષે.
ઝોહાણના એ વંશને તેડી લીધો નિર્દય ઇશે !
નિર્વંશ પૃથુ ઝોહાણનો આજે કીધો પ્રભુએ દિશે,
વારસ ન પાછળ સ્વર્ગ પામ્યા વર્ષ વય બત્રિસ વિષે !

શુભ સ્થલ પ્રતાપનગર તણાં તે લેફ્ટનન્ટ પદે હતા,
વળી હિંદુધર્મ સભા તણી પ્રવૃત્તિ સઘળી પાળતા;
નાની વયે પણ હિંદની આશા સ્વરૂપ પોતે હતા,
તે પણ ગમ્યું ના દેવને અમ દુર્દશા થઈ છે છતાં !

કીધો કુસંપે કેર આ ભારત સુતું આજે થયું,
નુર હિંદના હૈયાતણું પશ્ચિમ દિશાએ છે ગયું !
રે ! રે ! કુસંપે પાપથી પુષ્કળ અમે સંકટ સહ્યું !
આકાશથી અવનિ પડે જો દેશથી વિષ છે વહ્યું.
શ્રમ તમ અમ શીરને શરીર તેને મરણ શાંતી હવે !
આપો અરે ! આ વિશ્વથી વિશ્વેશ ! વિશ્રાંતી હવે !
કાંતો કરો કાયર હૃદય તેમાં પ્રભો ! કાંતી હવે !
વિરતા વિભુ ! અર્પી તમે ભયની હરો બ્રાંતી હવે !

પણ આ જીવીત નિર્વિચનું ના ! ના ! પ્રભો ! લંબાવશે !
હુઝો અમારા નેત્રને ના ! ના ! વધુ દર્શાવશે !
આનંદથી મૃત્યુતણી શક્તિ જરા સમજાવશે !
મૃગજળ બતાવીને હવે લોકેશ ! ના લલચાવશે !

એ! લોક ભારતવર્ષના ના! ના! કુસંપ કહિ કરો
આનંદથી આજે કરી અકયત્વ સઘળા આદરો
હજી છે સમય આ દેહમાં હિંદુત્વને સત્વર ભરો
મરવું ભલે કહિ હોય તો એકત્ર થઈ નકકી મરો

તું તેજ હિંદુ જે બધી ફનીયા હતો ડોલાવતો
તું તેજ હિંદુ હાંકથી સંસારને શરમાવતો
તું તેજ હિંદુ દેખતાં યવનેશ પશુ કંપી જાં
તું તેજ હિંદુ દેવને ભુમિપર ઉતારી લાવતો

પુલવાડી તારી આજ જો! હિંદુ! છુટાતી છે સર્હ
ત્રીસ કોટી તારા બાળની વિસ કોડની વસ્તી રહી
અંધી હજી તુંજ આંખ હિંદુ! દ્રવ્ય એ દેખે નરિ
તારૂં હૃદય તુજ નાથ ને રે! રે! હજી લેખે નરિ

કથ દિથ થકી તુજ મોતના ડંકા! અહા! વાગી રહ્યો
ખાનાર તુજને ખતથી જો! જો! ભલા બગી રહ્યો
હિંદુ અરે હિંદુત્વને આજે અહા! ત્યાગી રો
તો એ હજી તુજ નેત્ર શું નિવૃત્તિના રાગી રો

હું શૈવ, વિષ્ણુ, સનાતની, શીખ, જૈનને આ આર્થ
એ ભાવના તજવી હવે હિંદુ! તને અનિવાર્ય છે
હિંદુત્વ રક્ષા આપણે હિંદુ બધાનું કાર્ય
ભુલ્યા એક તેને રક્ષવા તૈયાર થાવું દિવકાર્ય છે

આને જીએ ચંડાળ ચોર બધા તને ખાળી રહ્યા !
 હિંદુ છતાં હિંદુત્વને કેં મુર્ખ થે ખાળી રહ્યા !
 નિજ હસ્તથી વિષ લઈ ભલા ! નિજ દેહમાં વાળી રહ્યા !
 હૈથે હજી પણ દેશને નાદાન તે પાળી રહ્યા !
 પાશ્વિમ નિવાસી પ્રભ તણી આને અહીં સત્તા થઈ !
 જેને પ્રતાપે ધર્મમાં સુલતાનશાહી છે ગઈ !
 નિતિ ન્યાય ધર્મ વિવેકની પ્રભુતા હવે પ્રકટી રહી !
 હિંદુત્વની રક્ષા વિષે હજી તોય કાં બગે નહિ !
 નિજ દેશ કરવા શાંત ઘોરિ નરેશ અહિં તોડાવતા,
 ‘જયચંદ ભારત દ્રોહી’ના ઉપનામને પામ્યા હતા;
 રાઠોડ નિર્બળ થઈ ગયો ચૌહાણની પ્રભુતા જતાં.
 બિજે વરસ શાહે હત્યો તને વિજય પ્રસરાવતા !
 કવિચંદ પૃથુરાસા વિષે કહે છે, “યવન જય પામશે !
 હુંડી દેશ દેવળ દૈત્યવત દારા ઉપર જીત્યો થશે !
 પશ્ચાત ભારત વર્ષ પર પાશ્ચાત્ય લોકો આવશે !
 પછી બલ્ખ, ‘કાબુલ, બહ્લી હિંદુ’ની ચુકત સત્તાઓ થશે !
 પાંત્રીસ વર્ષ સિસોદિયા ફરી છત્ર નૃપનું ધારશે !
 અજમેરના યવનો વળી ફલ્ગુવાર માટે બગશે !
 પછી તર્ત પીર તુવાર પછી રાઠોડની પ્રભુતા હશે !
 રાઠોડ હિંદુસ્થાનમાં ચિરધર્મ ફરિ પ્રસરાવશે !

વૈધવ્ય આંખું હિંદને સ્વામી જતા સંસારથી,
 વેરાન રાન બધે બન્યું મોટાં મરાતાં મહારથી;
 દુખ હર્ષમાં દિલ્હી પડ્યું જુદું થતાં દિલ્લહારથી,
 પણ ભાગ્ય ! મોટું, ભાગ્ય ! ત્યાં જનમાત્રનો આરો નથી.

x x x x x

કિરતાર ભારતવર્ષને ફરી ધન્ય પળ એ આપશે !
 પાછા પરમ સમ્રાટ એ પૃથુરાજ અહીં જન્માવશે !
 આ હિંદ તે સૃષ્ટિ તણે આદર્ષ ફરી પાછો થશે !
 સૃષ્ટિ હયાહિન આજની ! ભારત ફરી શરમાવશે !
 આવી સુખદ ઉમદા પળો પાછી હવે અવલોકશું !
 હ્યો ! આજ એ વૃત્ત દેહમાં બસ શાંત તે ઘડીએ થશું !
 હિંદુત્વના ઉખાર વિષુ સુખથી નહીં બોલો કશું !
 દેવો હતા સહુ આપણે પાછા ફરી દેવો થશું !
 રાખો સ્મરણ હિંદુત્વનું છે ધન્ય દિન તે આજનો !
 ‘કૃષ્ણિક’ સ્મરો ઉપદેશ શું નવ કૃષ્ણ વિરમહારાજનો !
 યાશે અહીં ફરી જન્મ એ ત્રણ લોક કેરા તાજનો !
 “બોલો શ્રી જય હિંદુત્વનો, હિંદુ તણો, પૃથુરાજનો !”

ઓઝમ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ.

સુરત મહિલાના પુત્ર ઉપર આવેલા ધી ‘શંકર’ પ્રીતીંગ પ્રેસમાં
 નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકળે બાપી.

આજ કલના નવા પુસ્તકો.

ખ્યાલસાગર ભા. ૧-૨	૦-૮-૦
ભજન રતનાકર ઉભા ભજનોનું પુસ્તક	૦-૬-૦
ધી ન્યુ ફોનોગ્રાફ ગાયનમાળા ભા. ૧થી ૫	૦-૮-૦
" " " " " ૬થી ૧૦	૦-૮-૦
" " " " " ૧થી ૧૦ સાથે	૧-૦-૦
બૃહત ગરબાવળી સ્ત્રીઓ માટે ઉત્તમોત્તમ	
ગરબાઓનું મોટું પુસ્તક.	૧-૦-૦
એ યુરબાવળી કોણ (સચિત્ર)	૦-૧૨-૦
શ્રી કૃષ્ણ ભજનમાળા સચિત્ર ગ્લેજ કાગળમાં	૦-૮-૦
લેદી પુતળું સચિત્ર	૦-૮-૦
સોળ વરસની સતી અને નવ વરસનો પતિ ભા. ૧-૨	૦-૮-૦
કીશોર કુમાર અને પ્રેમનો પહાડ	૦-૮-૦
હાકુની દિકરી અને મોહિની મરીચમ	૦-૮-૦
વસ્ત્રેક્ષી ત્રીણા ભા. ૧-૮	૦-૮-૦
સચિત્ર વિરસિંહની વીરતા	૧-૪-૦
લલનાની લીલા	૦-૧૨-૦
ડોક્ટર કે દૈત્ય	૦-૮-૦
પતિ કે પિયાથ	૦-૮-૦
રંગમાં ભંગ	૦-૮-૦
કપટસિંહનું કાવતું	૦-૮-૦
લગ્નગીત મંજિમાલા	૦-૫-૦

મહાશય પુસ્તકાલય અને રોડ-સુરત.

હિરેકટીવ નવલકથા **પોલાદી પંખે.** (સચિત્ર)

પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણજીવન પેસ્તકાલય. ટાવર રોડ-સુરત.

મણીક:-શ્રી પ્રાણજીવન પેસ્તકાલય. ટાવર રોડ-સુરત.

કીમત બાર આના.

સચિત્ર. સોનેરી જાળ. આવાંજ ચાર ચિત્રો સાથે.

રાવર રોડ-સુરત.

પ્રાથમ:-શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય.

આવીઃ:-શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય સુરતે અને પાણીશર.

કિંમત આઠ આના.

